

ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት
ንስትራቴጂን ፖሊሲን

ፅንተት አብ ትግራይ፡

**ከበድቲ ጥሕሶታት ዓለምለኸዊ
ሕገ አብ ኩናት ትግራይ፤
ኢትዮጵያ ከምኡ እውን
አንፈታት ተሓታትነት**

ፅማቕ ሓሳብ

ሰነ 2016 ዓ.ም.

ትሕዝቶ	70
መቼድም ብተርጎምቲ	2
መቼድም	3
መጸተዊ	6
አበርከትቲ	7
ምሽሪ ሓሳባት እዚ ፀብፃብ.....	11
ካልእ ፀብፃብ ንምንታይ? ንምንታይ ከ ሕዚ?	12
ተፈፃሚነት ዘለዎ ሕጊ.....	15
አብዚ ፀብፃብ አብ ጥቕሚ ዝወዳለ ሚዛን መረዳእታ	16
ርኽበታት ሕጊ	17
ዘርኢ ፅንተት ዝምልከቱ ርኽበታት	17
ገበናት ኣንፃር ሰብአውነት ዝምልከቱ ርኽበታት.....	26
ገበናት ኩናት ዝምልከቱ ርኽበታት.....	28
ብአባላት ሓይልታት ትግራይ ዝተፈፀሙ ገበናት ዝምልከቱ ርኽበታት	28
አብዚ ፀብፃብ እዙይ ዝተመርመሩ አግባብነት ዘለዎም ተዋሳኒቲ	29
መዛዘሚ ሓሳባት.....	29

መቅደም ብተርጎምቲ

ዕለት 24 ጥቅምቲ 2013 ዓ.ም. አብ ትግራይ ዘጋጠመ ኩናት አብ ልዕሊ ሰላማውያን ሰባት፣ ንብረትን መሰረተ-ልምዓት መጠን ዘዩብሉ ዕንወት አስዲቡ እዩ። ብወገን መንግስቲ ኢትዮጵያ ዕላማ እቲ ኩናት ሕገ-ብምክባር አብ ሓዲር እዋን ሰላምን ምርግጋዕን ንምስፋን ዝዓለመ ወፍሪ ከምዝኾነ ብተደጋጋሚ ተገላጹ እዩ። እዙይ ብፍላይ ብቐዳማይ ሚኒስቴር ኢትዮጵያ ዶ/ር አብዩ አሕመድ ተፃሒፉ አብ ወርሒ ለካቲት 2013 ዓ.ም. አብ ዝተፈላለዩ ማዕኸናት ክሕተምን ክዘዋወርን ብዝተገበረ ሓደ ፅሑፍ ንዓለምለኸ ማሕበረሰብ ሕገ ናይ ምክባር ወፍሪ እዩ ብዝብል ንምእማን ብዙሕ ፃዕሪ ተገይሩ እዩ።¹ ግን ከ እቲ ዝተገበረ ምድላውን አብ ልዕሊ ሰላማውያን ሰባት፣ ንብረቶምን መሰረተ ልምዓት ትግራይን ዝተፈጸመ ጩፍጩፍን ዕንወትን ልዕሊ ምክባር ሕገ ዝኾነ ዕማም ምንባር ዩነፅር። ነዙይ ንምምልኻት ድማ ሚካኤል ጋቪን ዝተባህለ ፀሓፊ ነቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ ወፍሪ ሕገ ምክባር ዝበሎ “ካብ ወፍሪ ምክባር ሕገ ውሽጢ ዓዲ ዝዘለል ጩፍጩው”² ብምባል ገላጹም። እቲ ኩናት ካብ መፈለምትኡ ንተጋሩ ንሚኡቲ ዓመትን ልዕሊኡን ንምድምሳስ ዝዓለመ ከምዝነበረ መራሕቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ አብ ወርሒ ለካቲት 2013 ዓ.ም. ነጊሮምኒ ብምባል ሚኒስቴር ወፃኢ ጉዳያት ፊንላንድን ናይ ሽዑ ወኪል ሕብረት ኤውሮጳ ፔካ ሃቪስቶ ንፓርላማ ኤውሮጳ ካብ ዝሃበ ምስክርነት³ ምርዳእ ይካኣል እዩ።

እዚ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራቴጂን ፖሊሲን ብዘካየዱ ዓሚቕ መፅናዕቲ መሰረት ገይሩ ዘውፅኦ ፀብፃብ አብ እዋን እቲ ኩናትን ብድሕሪኡን አብ ልዕሊ ተጋሩ ዝተፈጸሙ ተግባራት ገበናት ኩናት፣ ገበናት አንፃር ሰብአውነትን ገበን ዘርኢ ፅንተትን ብእሩይ ቁፀር ፀብፃብ ዝሓዘ ከም ተጋሩ ንቐፃሊ አብ ልዕሊና ንዝበፀሐ ጩፍጩፍ አብ ቅድሚ ሳለም ፍትሒ ክንረክብ ንእንገብሮ ፃዕሪ ከም መሰረታዊ መበገሲ ኮይኑ ዘገልግል ሰነድ እዩ። ስለዝኾነ ድማ፣ ካብ ጩፍ ናብ ጩፍ ትግራይ ከምኡ ድማ አብ ኩሉ ክፋል ዓለም ዘሎ ትግራዊ ኢሉ እውን ፍትሒ ክነግስ ባህሪ ዘለዎ ተዘራቢ ልሳን ትግራኛ ኩሉ ብዛዕባ እቶም ዝተፈጸሙ ተግባራት ገበን ተመሳሳሊ ግንዛብ አብ ምሓዝን ንቐፃሊ ብዝሰመረ ኣተሓሳስባ ናብ ኣለሻ ፍትሒ ብሓባር ንምውፋርብ ሓጋዚ እዩ ኢልና ብምእማን እዚ ፀብፃብ ካብ ልሳን እንግሊዝ ናብ ልሳን ትግራይ ተርጉምና ናብ ህዝቢ ኣቕሪብናዮ ኣለና። ንሕና ከም መጠን አብ ትግራይ እዚ ኹሉ ግፍዒ እንትፍፀም አብ ትግራይ ዝነበርና፣ ዝረኣናን ዝሰማዕናን ተጋሩ ነዚ ናይ ትርጉም ስራሕ ንምስራሕ ካብ ገፅ ናብ ገፅ እዚ ሰነድ እንዳመለለስና አብ ዘንበብናሉ ወቕቲ ናይ ብሓቂ “ከምዙይ እውን ተገይሩ እዩ ለካ!” እንዳበልና ወትሩ ሓዲሽ ጓሂ፣ ወትሩ ሓዲሽ ኣግራሞት እንዳፈጠረልና ኢና ተርጉምናዮ። ስለዝኾነ ድማ፣ እዚ ሰነድ ናይ ብሓቂ ሕድሕድ ትግራዊይ አብ ልዕሊ-ን ዝበፀሐን አብ ስድርኡ፣ ፈተውቱ፣ አዕርኽቱን መቕርቡን እንትበፀሕ ንዝረኣዮን ግፍዒ እንዳአገናዘበ መጠን ስፍሓትን ዕምቆትን እቶም ዝተፈጸሙ ተግባራት ግፍዒ ብሕፅረትን ንውሓትን ግዜ እንተይተወሰነ ብልክው ብምርዳእ ንቐፃሊ ፍትሒ ንምርካብ ስሙር ቃልሲ ንክንገብር ኣበርክቶ ክህልዎ እዩ ኢልና ንኣምን። ስለዝኾነ ድማ፣ እዚ ሰነድ ናብ ኩሉ ክባዳኡ ኩልና ተጋሩን ፈተውቲ ተጋሩን ክንተሓባበር ንላቦ።

በዙይ ኣቢልና ድማ አብ ትግራይ ዝተፈጸሙ ከበድቲ ገበናት ጥሕሶት ዓለምለኸ ሕገ ሰብአዊ መሰላትን ሕግታት ሰብአውነትን ብዕምቆት ብምፅራይ ነዚ ፀብፃብ እዙይ ንዘበርከቱ ኣስማቶም አብቲ ፀብፃብ ብቐደም ሰዓብ ዝተዘርዘሩ ምሁራት ልዑል ምስጋና ኣለና። ከምኡ ድማ፣ ነዚ ፀብፃብ ናብ ትግራኛ ክንትርጎም ንዘቕረብናዮ ሓሳብ ብኣወንታ ገምጋሙ ንዝፈቐደልናን ንዝደገፈናን ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራቴጂን ፖሊሲን ምስጋናና ልዕሊ ቐላት እዩ። አብ

¹ አብይ አሕመድ ፣ “ጉዕዞ ሰላማዊ ስርዓት ቀርኒ ኣፍሪካ” (ጃርዳን ታይምስ፣ 2 ለካቲት 2013 ዓ.ም.)፤ ቤትፅሕፈት ቐዳማይ ሚኒስቴር ፌዴራላዊት ዴሞክራሲያዊት ሪፓብሊክ ኢትዮጵያ፣ “ጉዕዞ ሰላማዊ ስርዓት ቀርኒ ኣፍሪካ - ብኣብይ አሕመድ” (ለካቲት 4፣ 2013 ዓ.ም.)፤ አብይ አሕመድ ፣ “አብይ አሕመድ፣ ጉዕዞ ሰላማዊ ስርዓት ቀርኒ ኣፍሪካ” (ዘ ኣፍሪካ ሪፖርት፣ 4 ለካቲት 2013 ዓ.ም.)።
² ሚካኤል ጋቪን፣ “ጎንደ ስልል ትግራይ ኢትዮጵያ፣ ክፍለጥ ዘለዎ” (3 ለካቲት 2013 ዓ.ም.፣ ካውንስል ኦን ፎረይን ሪሌሽንስ)።
³ ምስክርነት ፔካ ሃቪስቶ ተወከስ፣ <<https://www.youtube.com/watch?v=dnXwurdG6aw>>።

መወዳእታ እዚ ስራሕ ትርጉም እዙይ እንትንሰርሕ ዓቕምና ክንዲ ዝፈቐደ ንቻላትን ምሉኣት ሓሳባትን እንግሊዝኛ ብዝመዓራረ ትግርኛ ክንትርጉም ልዑል ፃዕሪ ገይርና ኢና። ልዕሊ ኹሉ ድማ ኣብ ከይዲ ትርጉም መሰረታዊ ትሕዝቶ እቲ ፀብፃብ ንዘይምዝባዕ ልዑል ፃዕሪ ገይርና ኢና። እንተኾነ ግን፣ ካብ ልሳን ናብ ልሳን ዝግበር ትርጉም ፍፁም በሰር ኣልቦ ይኸውን እዩ ኢልና ንምእማን ስለእንፅፅም ዝተፈፀሙ ሓደ ሓደ ጌጋታት ክህልዉ ከምዝኸእሉ ርዱእ ገይርና መንበብቲ እዚ ሰነድ ነቲ ሓፈሻዊ ዓውዲ ብምግንዛብ ኣቃኒዖም ክርድኡልና ብኸብሪ ንላቦ። ሓደ ነገር ግን፣ ኣብቲ ፀብፃብ ዘለዉ ብዙሓት ኣሕፅሮተ-ቻላት ንኣብነት ንሰራዊት ኢትዮጵያ ንምግላፅ (ENDF) ንሰራዊት ኤርትራ ንምግላፅ (EDF) ንፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ንምግላፅ (ASF) ከምኡ ድማ ሓደሽቲ ዝተጠየኹ ዓለምለኸ ትካላት ንምግላፅ ንኣብነት ኣብ ትግራይ ብፍላይ ኣብ ኢትዮጵያ ድማ ብሓፈሻ ዝተፈፀሙ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት ንምፅራይ ዝተጠየኹ ዓለምለኸ ኮሚሽን ንምግላፅ (ICHREE) ከምኡ ድማ ተመሳሳልቲ ኣብቲ ፀብፃብ ኣብ ጥቕሚ ዝወዓሉ ካልኣት ኣሕፅሮተ-ቻላት ብትግርኛ ብዙሕ ዘይተለመዱ ከይኖም ስለዝረኸብናዮም ብተመሳሰልቲ ኣሕፅሮተ-ቻላት ምትካእ ገዲፍና ብትግርኛ ምሉእ ኣስማቶም ፅሒፍና ሓሊፍናዮም ኢና። እዙይ ግን፣ ንትሕዝቶ እቲ ፀብፃብ ይቕይሮ እዩ ዝብል እምነት የብልናን።

ሰናይ ንባብ
ለኣክ መኮነን ተስፋይ
ወንድም ምዕሾ ኣብርሃ
ገ/ሂወት እንተሃዉ ደስታ
(ዩኒቨርሲቲ ኣኸሱም ቤት-ምህርቲ ሕጊ)

ሚያዝያ 2018 ዓ.ም፣ ኣኸሱም።

መቐድም

እዚ ባህሊ ልዑል ፅልፍ መፅናዕትን ምኽርን ዝዓቀበ ሓዲሽ ፀብፃብ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ኣብ ዓለምለኸ ሕጊ ገበንን ሰብኣዊ መሰላትን ብዝተሰመዩ ጉጅለ ሰብ ሞያ ዓለምለኸ ሕጊ ዝተዳለወ እዩ። ብስፍሓትን ዕምቆትን ትንታኒኡ ፍሉይ ኮይኑ፣ ካብ ጥቅምቲ 2013 ዓ.ም. ክሳብ ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም. ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ዝተኸየደ ብረታዊ ጎንደ ኣንፃር ተጋሩ ተፈጻሚም ንዝተባህሉ ገበናት ኣብ ዝህሉ ጉዕዞ ተሓታትነት መሪሕ ስጉምቲ ክኸውን ተኸእሎ ኣለዎ።

እዚ ፀብፃብ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ብዛዕባ ዝተፈፀሙ ገበናት ንዘለዉ ተኣመንቲ ስምዕታታት ምስ ዓለምለኸ ስምምዕ ዘርኢ ፅንተት ከምኡ ድማ ኣብ ዓለምለኸ ሕጊ ገበን ምስ ዘለዉ ተዘመድቲ ቀናታት ኣገናዚቡ ኣቐሚጡዎም እዩ። ኣብ ከይዲ እዙይ ኢትዮጵያ ከም ዓዲ ተሓታቲት ክትከውን እትኸእሎም መሕበርታታትን ኣድላይነት ምሉእ ምፅራይ ገበንን ኣእንፊቱ እዩ። እዚ ፀብፃብ ጃምላዊ ቕትለት፣ ጥሜትን ዕንወት ቐንዲ መሰረተ-ልምዓትን ከምኡ ድማ ቁፅሪ ብዘይብሎም ፍፃሞታት ኣገዲድካ ምድፋርን ካልኣት ተግባራት ጾታዊ ግህሰትን ሓዊሱ ኣንፃር ተጋሩ ከም ብሄራዊ ጉጅለ ፅንተት ከም ዝተፈፀመ እንተነኣሰ ብምኽንያታዊ ገምጋም ንምእማን ዘኸእሉ መግለፅታት ብዘእምን ኣቀራርባ ኣነፃሩ እዩ። ሕቶ ፅንተት ናብ ቅድሚት መዳዳ ብምምፃእ፣ እዚ ፀብፃብ ናይዚ ብዙሕ ዘይተፀብፀበ ጎንደ እዙይ ግዳያት ዝበፅሖም መጉዳእትን ስቕያትን ክብደቱን መጠኑን ብምሉእ ንምርዳእ በሪ ከፊቱ እዩ።

ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ቅድም ክብል አብ ዩክራይን ከምኡ እውን ኣንጻር ሮሃንጂያ አብ በርማ/ማያንማርን ኣንጻር ዊኹር አብ ቻይናን ተፈጻሚም ንዝተባህሉ ገበናት ፀብጻብ እንትሰርሕ ከም ዝዳህሰሶ፣ ምታ-ተኮር መጥቃዕቲ ሰራዊት እዩ ምሉእ ወይ እኹል ኣፍልጦ ዝረከብ። ነዞም ገበናት ዝተዋህበ ፍትሒ እውን ዛጊድ ስሑው እዩ። ብዘሰክኦ ኩነታት፣ ምስ ካልኣት ፍልፍላት እውን ብዝሰነ፣ እዚ ፀብጻብ እዙይ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን መላፍንቱ ሓይልታት ሰራዊት ምክልኻል ኤርትራ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ጉጅለ ምልሻታትን ንተጋሩ ካብ ምዕራብ ትግራይ ንምስጓጉ ጥራሕ እንተይኮነ ንተጋሩ ከም ጉጅለ ጠቕሊሎም ንምጥፋእ ኣገዲድካ ምድፋርን ምታዊ ዓመፅን ከም መሰርሒ ኩናት ከም ዝተጠቐሙ ዘእምኑ ምክንያታት ኣቕሪቡ እዩ። ግዳያት እዞም መስካሕካሕቲ ተግባራት ዝኾና ኣንስቲ ትግራይ ዛጊድ ደኽዮንን ካብ ሕብረተሰብ ተነጻሊንን ይነብራ ኣለዎ። እቲ ጎንዲ ካብ ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም. ጀመሩ ጠጠው እንተበለ እውን፣ ብድሕረኡ እውን ተመሳሰልቲ ኣገዲድካ ምድፋርን ምታዊ ዓመፅን በቶም ቀዳሞት ፈፀምቲ ምፍጻም ቀዲሎም ከምዘለዉ እሙናት ስምዕታታት ብተደጋጋሚ ይገልፁ ኣለዉ።

ኣንጻር ተጋሩ ዘርኢ ፅንተት ከምዝተፈፀመ ንምእማን ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ ኢልካ ኣፍልጦ ምሃብ ንባዕሉ ጥራሕ እንተይኮነ መውጻእቲ ፖሊሲ ግቡእ ምላሽ ንክኢንፅፁ ስለዝሕግዝ ጠቓሚ እዩ። ብመንፅር ዓለምለኽ ሕጊ፣ ብዘዕባ ዘርኢ ፅንተት ዝቕርቡ እሙናት ስምዕታታት ሓይሎቲ ኣንፈታት ተሓታትነትን መእረምታን ምሕበር ጥራሕ እንተይኮነ ኣባላት ዓለምለኽ ማሕበረሰብን ነዞም ውፅኢታት እዚኦም ንምሕላቕ ዘለዎም ግቡእ ትኩረት ክወሃቦ ዝገብሩ እዮም። ብመንፅር ግዳያትን ዝተበደሉ ማሕበረሰባትን፣ ፅንተት ከም ዝተፈፀመ ንምእማን ምክንያት ከምዘሎ ኣፍልጦ ምሃብ ስቓይቶም ንምግምጋምን ናይ ዳግም ሕውደት ድሌታቶም ንምምላእን ንዝግበር ስራሕ ክመርሕ ዝግብኦ እዩ።

ብቐንዳ፣ እዚ ፀብጻብ ሃገራትን ዓለምለኽ ማሕበረሰብን ኣብ ኢትዮጵያ ፍትሓውን ርጉእን ሰላም ንክህሉ ንምሕጋዝ ክወስድዎም ከም ዝግብኦም ኣብ ግምት ከእትዉዎም ዝግብኦም ፈላሞት ጭቡጣት ስጉምታት ሓቢሩ እዩ። ልዕሊ ኹሉ፣ እዚ ነቲ ብዘሕዝን ኩነታት ደውታ ገጢሙዎ ዘሎ ከይዲ ምውጻእ ሓቕን ተሓታትነትን ዳግም መፅናዕቲ ክግበረሉ ዝጠልብ እዩ። እዙይ ብክልተኣዊ ርክባት፣ ኣብ ስምምዕ ፅንተት ዘለዉዎም ግቡኣት ብምፍጻም፣ ዘይሻራዊ ምዕራይ ገበን ክፍፀም ብምሕላቕን ብመሰረት ዘቤታዊ ሕግታተን ኣግባብነት ኣብ ዘለዎም ዋኒናት ዓለምለኽዊ ስልጣን ዳንነት ብምትግባርን ሓዊሱ ብዝተፈላለዩ ኣግባባት ክፍፀም ይኽእል እዩ።

ምናልባት ግን፣ ናይዚ ፀብጻብ ብጣዕሚ ጠቓሚ መልእኽቲ ንቐንዲ መትከላት ዓለምለኽ ሕጊ ኣብ ምሕላቕን ምሕላውን ተወፋይነትን ስሙርነትን ክህሉ ዘቕረቦ ምሕፅንታ እዩ። ሓይ ጎንዲ ኣብ እግሪ እቲ ካልእ ዝከታተለሉ ኣብ ዝመስል ዓለም፣ ንዓለምለኽ ሕጊ ዝግዝኣ ዓድታት ነዚ ኸይዲ ዝግግታሉ ዝኾነ መንገዲ ክፈጥሩ ኣለዉን። ዓለምለኽ ማሕበረሰብ ብቐፃልነት ካብ ሓይ ኣጋጣሚ ናብ ካልእ ኣጋጣሚ ዝድረኽ እንተኾይኑ ፍትሒ ፈጻሚ ኣይነግስን እዩ። ትግራይ መርኣያ እያ። ግን ድማ ገና ኣይመሰየን፤ ኣብ ትግራይ ንፍትሕን ተሓታትነትን ጥንኩር መሰረት ንምህናፅ ዕድል ገና ኣሎ እዩ። እዙይ ንምግባር ዓድታትን መውጻእቲ ፖሊሲን ነዚ ፀብጻብ ከም መደረኺ ክጥቀሙሉ ይግባእ።

ባረንስ ሂላና ኬነዲ ኣማኻሪት ንጉስ

ዳይሬክተር

ትካል ሰብኣዊ መሰላት ዓለምለኽ ማሕበር ጠበቓታት

መጻዕድ

ብብዝሒ ሞት እንተተለከቡ፣ ሕይወት ልዕሊ 400,000 ወታደራትን 300,000 ዝኾኑ ሰላማውያንን ዝበልዕ ኩናት ትግራይ ናይ መበል 21 ክፍለዘበን እቲ ቀታሊ ዝበሃል ድሕሪ ምዝዛም ዝሓል ኩናት ድማ እቲ ደማዊ ዝበሃል ብረታዊ ጎንዲ እዩ።¹

ፅዑቕ ዝኾነ ሰብአዊ ስቅያት እኳ እንተበፀሐ፣ እዚ “ዝተረከበ” ኩናት እዙይ ክንዲ እቲ ኣዝዩ ዝግብኦ ዓለምለኸዊ ኣቓልቦ ኣይረኸበን። ዓለም ፈላጎት ፃዕርታታ ንኸይትቕፅል ድልውቲ ዝኾነትሉ ዘይምቹው ኩነታት ተፈጢሩ ኣሎ። ዓለምለኸ ኮሚሽን ሰብአዊ ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ ስራሕቱ እንተይዘዘመ ተኸለፉ ኣሎ። ሕቡራት መንግስታ ኤሜሪካ ኣብቲ ክልል ልዕሊ ፍርቂ ሚልዮን ከም ዝሞቱን ገበናት ኣንፃር ሰብአውነትን ገበናት ኩናትን ከም ዝተፈፀሙን እንተኣረጋገፀት እኳ።² ገንዘባውን ቁጠባውን ደገፋታ ቅድሚ ኩናት ናብ ዝነበሮ መሊሶቶ ኣላ። ብተመሳሳሊ፣ ሕብረት ኤውሮጳ ኣብቲ ክልል ንዝተፈፀሙ መጠነ ሰፋሕቲ ግሕሰታት ተሓታትነት ገና እንተይረተገፀ ምስታ ሃገር ዝነበራ ናይ 680 ሚልዮን ዶላር ኤሜሪካ ትልሚ ደገፍ ልምዳት ናብ ዝነበሮ መሊሶቶ ኣላ።

ከም ውፅኢቱ ድማ ከበድቲ ጥሕሰታት ዓለምለኸ ሕገ ንምርግጋፅ ዝግበሩ ፃዕርታት ግቡእ ክትትል ወይ እኹል ደገፍ ኣይተገበረሎምን። ግዳያት ናይዚ ንስሙ እኳ ተፃብኦ ብ2015 ዓ.ም. ጠጠው እንተበለ ርጉእ ሰላም ግን ዘይኣምፅኦ ጎንዲ እዙይ ፍርሕን በይልን ኣብ ውሽጡም ተሸኪሞም ክነብሩ እዮም። ሕይወት ሚልዮናት ምጥፍኡ ቀደሱ ኣሎ፣ ብተሓት ሚልዮናት ድማ ከም ሳዕቤን እቶም ወተሃደራዊ ወፍርታት ብስእነት ውሕስና ምግብ ምስቓዮም ይቕፅሉ ኣለዉ። ሞት ኣማኢት ኣሸሓት ተጋሩ ንዘስዓቡ ፍፃሞታት ዕፅዖ ሰብአዊ ቕረባት ንምፅራይን ተሓታትነት ንምርግጋፅን ጥራሕ እንተይኮነ ነቶም ብሰፊሑ ከም ዝተፈፀሙ ዝተፀብቡ ጃምላዊ መቕተልቲ፣ ብሓይሊ ምድፋር፣ ግዱድ ምስዋር፣ ኣካላዊ ግሕሰትን ምስቓይን ከምኡ ድማ ከም ቕረባት ሓለዎ ጥዕና ንዝኣመሰሉ ቕንዲ ሲቪላዊ መሰረተ-ልምዳት ዕላማ ናይ ምግባር ፍፃሞታት እውን ንምፅራይን ተሓታትነት ንምርግጋፅን ብተሓት ግዜ ክወሃብ ኣለዎ።

እዚ ብኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራተጂን ፖሊሲን ዝቕረበ በኳር ፀብፃብ ንመዳርግቲ ኣካላት ብዛዕባ እቶም ተፈጻሚ ምዃሮም ዝተባህሉ መጠነ-ሰፋሕቲ ተግባራት ገበን ብምሕባር፣ ነቶም ኣግባብነት ዘለዎም ስምዕታታት ብፍሉይ ብመንፅር ስምምዕ ፅንተት ትንታነ ሕገ ብምቕራብን ከምኡ ድማ ብብርኪ ዓለምለኸን ውሽጢ ዓድን ኣብ ተግባር ክውዕሉ ዘለዎም ኣንፈታት ተሓታትነት ብምሕባርን ነዚ ሓጓፍ እዙይ ንምምላእ ዝዓለመ እዩ።

እዚ ፀብፃብ ኣብ ከም ዓለምለኸ ሕግታት ሰብአዊ መሰላትን ዓለምለኸ ሕገ ገበንን ዝኣመሰሉ ዓውድታት ብዝተሰመዩ ኣባላት ጉጅለ ሰብ ሞያ ዓለምለኸ ሕገ ዝተዳለወ እዩ። ካልኣት ተመሳሰልቲ ፀብፃባት ተመሳሰልቲ ጭቡጣት ስምዕታታት ዝምልከት ኣብ ተመሳሳሊ መደምደምታ ዝበፀሑ እንተኾኑ እኳ፣ ፀብፃብ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ግን ንፈላማ ግዜ ነዘም ስምዕታታት ምስ ስምምዕ ፅንተት ዘዘመደን ብኡኡ መሰረት ድማ ናብ ተግባር ንኸኣትዉ ዝወዕን እዩ።

እቲ ፀብፃብ ኣብ ከይዲ እቲ ጎንዲ ኩሎም ሓይልታት (ኢትዮጵያውያንን መላፍንቶምን፣ ሓይልታት ትግራይን) ገበናት ኩናት ከም ዝፈፀሙ ዘረጋገፀ እንትኸውን፣ ኢትዮጵያውያንን መላፍንቶም ሓይልታትን ብፍላይ ድማ ኣባላት ስራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ካልኣት ሓይልታትን ድማ ገበናት ኣንፃር ሰብአውነትን ተግባራት ዘርኢ ፅንተትን ከም ዝፈፀሙ ዘርኢ እዩ።

¹ <https://www.ft.com/content/2f385e95-0899-403a-9e3b-ed8c24adf4e7>
² <https://usun.usmission.gov/remarks-by-ambassador-linda-thomas-greenfield-at-the-un-security-councilstakeoutfollowing-a-closed-meeting-on-the-situation-in-ethiopia/>

እዘም ተግባራት ዘርኢ ፅንተት እዚኣቶም መቕተልቲ፣ ከበድቲ ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን መጉዳእቲ ምብጻሕ፣ ወሊድ ንምክልኻል ዝዓለሙ ተግባራትን ኮነ ኢልካ ተጋሩ ክጠፍኡ ኣብ ዝኸለሉ ኩነታት ሕይወት ክበፅሑም ምግባርን ዝሓወሱ እዮም። እቲ ፀብጻብ፣ ብተወሳኺ፣ ዝተወሰኑ ውልቀሰባት ፅንተት ክፍፀም ዘለዓዕሉ ቀጥታውን ህዝባውን መግለፅታት ከምዝሃቡ ኣረጋገፁ እዩ።

እዚ ግሉፅ ተግባር ኢትዮጵያውያንን መላፍንቶም ሓይልታትን እዙይ ከም ኣካል ትልሚ ኮይኑ ዝተፈፀመ ድዩ ወይ ድማ ብላዕለዎት ኣመራርሓ ዝተደገፈ ድዩ ነይሩ ብዘደገፈ፣ ኢትዮጵያ ከም መጠን ፈራሚት ስምምዕ ፅንተት ተግባራት ዘርኢ ፅንተት ከይፍፀሙ ንምክልኻልን እንተተፈጻሚ ነቶም ተግባራት ንምቕጻዕን ውፅኢታዊ ስጉምቲ ክትወስድ ግቡእ ነይሩዎ እዩ።

ከም ውፅኢቱ ውልቀ ዓድታት ብመሰረት ስምምዕ ፅንተት ዓንቀፅ 9 ናብ ዓለም-ለኸ ቤት ፍርዲ ፍትሒ ብዘቕርብኦም መሰማዕታታት እውን ሓዊሱ ዓለምለኸ ማሕበረሰብ ተግባራዊ ስራሕ ክሰርሕ ይግደድ እዩ። ብተወሳኺ፣ ሃገራትን ዓለምለኸ ማሕበረሰብን ዓለምለኸዊ፣ ዘይሸራውን ነፃን ምፅራይ ገበን ክካየድ ንኸረጋግፃ፣ ኣድማሳዊ (ዓለም-ለኸዊ) ስልጣን ዳይነት ዝከኣል እንትኸውን ተግባራዊ ክገብራ፣ ኣብ መወዳእታ ድማ ኣብ ትግራይ ንዝተፈፀሙ መእለያ ዘዩብሎም ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት ፍትሒ ክረጋገፁ ስጉምቲታት ክወስዳ ኣለዉን።

ዶ/ር ዓዚም ኢብራሂም ኦቢኢ

ላዕለዎይ ዳይሬክተር

ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራተጂን ፖሊሲን

ኣበርክትቲ

እዚ ፀብጻብ ኣብ ትሕቲ ፅላል ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ዝተዳለወ እዩ። ብቕደም ሰዓብ ፊደል ኣስማቶም ተሰሪዖም ነዘም ዝስዕቡ ውልቀ ሰብ ሞያ ንኣበርክቶኦምን ምኽሮምን ምስጋናና ልዑል እዩ። ሰናይ በዓል ፋሲካ።

ዶ/ር ክርስትያን ሁክ

ዶ/ር ክርስትያን ሁክ ኣብ ማእኸል ኤሮቸዮ ጉባኤ ኣትላንቲክ ብትርፎ ሰዓት ዝሰርሓ ላዕለወይቲ በዓልቲ ሞያ እዩን። ኣብ ዋኒናት ምክልኻል ዘርኢ ፅንተትን ጃምላዊ ጨፍጨፍን፣ ሓደሽቲ ቴክኖሎጂታትን ዳግም-ህንፀት ድሕረ-ኩናትን ብፍሉይ ዘፅንዓ እዩን። ኣብ ዩክሬይንን ርክብ ዩክሬይንን ሩስያን ፍልይቲ በዓል ሞያ ኮይነን፣ ኣብ ዓድታት ምብራቕ ኣውሮጳ፣ ዓድታት ባልካን፣ ማእኸላይ ምብራቕ፣ ምብራቕ ኣፍሪካ፣ ደቡብ ምብራቕ ኤስያን ካሪብያንን ንልዕሊ 25 ዓማውቲ ሰሪሖን እዩን።

ዶ/ር ዓዚም ኢብራሂም ኦቢኢ

ዶ/ር ዓዚም ኢብራሂም ኦቢኢ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራተጂን ፖሊሲን ላዕለዎይ ዳይሬክተር ኮይኖም ንክፍሊ መፅናዕቲ ጃምላዊ ጨፍጨፍትን ዓለምለኸ ሕግን ኣብ ወንበር ኮይኖም ይሰርሑ። ካብ ዩኒቨርሲቲ ካምብሪጅ ናይ ዶክተሬት ዲግሪ ድሕሪ ምቕባሎም ኣብ ዩኒቨርሲቲታት ኣክስፎርድ፣ ሃርቫርድን ዬልን ምሕዝነታዊ መደባት መፅናዕቲ ፈጻሚ እዮም። ዶ/ር ኢብራሂም ሽልማት ዓለምለኸ ማሕበር ምሁራን መፅናዕቲ ዘርኢ ፅንተት 2011 ዓ.ም. ዝተቐበሉሉ “ሮሂንጂያውያን፡ ሕቡእ ዘርኢ ፅንተት ኣብ ሚያንማር (ሃርስት 2008 ዓ.ም.)” ዝብል ኣርእስቲ ዘለዎ መፅሓፍ ዝደረሱ እዮም።

ባረንስ ሄላና ኬነዲ ኣማኻሪት ንጉስ

ባረንስ ሄለና ኬነዲ አማካሪት ንጉስ ካብቶም ፍሉጣት ሰብ ሞያ ሕገ ብሪታንያ ሓንቲ እዩን። ሙያዊ ሂወተን ኣብ ስርዓት መንግስቲ ዝተሓተዓ ዓቕሚ ንዘለዎም ድምዲ እንዳኸና፣ ንሲቪላዊ ናፅነታት እንዳተሓለፉን ሰብአዊ መሰላት እንዳኣቃልሓን ዘሕለፉ እዩን። ብዛዕባ ማሕበራዊ ፍትሒ ብፍቶት፣ ብተውህቦን ሰብአውነትን ንምክታዕ ብዙሓት ህዝባዊ መድረኻት ዝተጠቐማ ኮይነን ብ1969 ዓ.ም. ናብ ቤትምኽሪ ልዑላን ተመዚዘን እዩን።

ኒክሊዲ

ኒክሊዲ ካብ 2014 ዓ.ም. ጀሚሮም ኣባል ትካል ሌጋል ኣክሽን ወርልድዋይድ እንትኾኑ ሓላፊ ዋኒናት ክትዕ እዮም። ኒክ ኣብ ኣብያተ ፍርዲ ውሽጢ ዓድን ዓለምን ምኩር ተማጓታይ እዮም። ቅድሚ ኣባል ትካል ሌጋል ኣክሽን ወርልድዋይድ ምኽኛም ኒክ ኣብ ቤትፅሕፈት ዓቃቢ ሕገ ዓለምለኽ ቤትፍርዲ ገበን በዓል ሞያ ክስን ሞጎትን ኮይኖም ኣብ ዓድታት ትሕቲ-ሰሃራዊ ኣፍሪካ፣ ኣውሮጳን ደቡብ ምብራቕ ኤስያን ዝተፈጸሙ ገበናት ኩናትን ገበናት ኣንፃር ሰብአውነትን ኣፃርዮምን ከሲሶምን እዮም።

ዶ/ር ሜላኒ ኦብሬይን

ዶ/ር ሜላኒ ኦብሬይን ኣብ ቤት ትምህርቲ ሕገ ዩኒቨርሲቲ ምዕራብ ኣውስትራልያ ተሓባባሪት ፕሮፌሰር ዓለምለኽ ሕገ እዩን። ፕረዚዳንት ዓለም-ለኽ ማሕበር ምሁራን መፅናዕቲ ዘርኢ ፅንተት ከምኡ ድማ ናይ ማሕበር ቀይሕ መስቀል ኣውስትራልያ ኮሚቴ ዓለም-ለኽ ሕገ ሰብአውነት ምዕራብ ኣውስትራልያ ኣባል እዩን። ትኹረት መፅናዕትን ዓውድታት ምምኽርን ዶ/ር ኦብሬይን ዓለም ለኽ ሕገ ገበን፣ መፅናዕቲ ፅንተት፣ ዓለም-ለኽ ሕገ ሰብአዊ መሰላት፣ ዓለም-ለኽ ሕገ ሰብአውነት፣ ተሓላቒነት ኣንስታይ ክልሰ-ሓሳብ ሕገ፣ ዓለም-ለኽ ብሔራዊ ሕገ፣ ንፅፅራዊ ሕገ ገበን፣ ምኽባር ሰላምን ወታደራዊ ሕግን የጠቓልሉ። ዶ/ር ኦብሬይን ኣብ ዙርያ ግዳድ መርዓ ዝሰርሕኡ ስራሕ ብዓለም-ለኽ ቤትፍርዲ ገበን ዝጥቀስ እንትኸውን ኣብ ዓለም-ለኽ ቤት ፍርዲ ገበን ወሃቢት ርእይቶ መሓዘ ቤት ፍርዲ ኮይነን ዝሰርሓ እዩን።

ዶ/ር ኢቭሊና ዩኣሃብ

ዶ/ር ኢቭሊና ዩ ኣሃብ ተሓላቒት ሰብአዊ መሰላት፣ ደራሲትን መጣይሽቲ ጥምረት ምላሽ ንፅንተትን (ኮኣሊሽን ፎር ጄኖሳይድ ሪስፖንስ) እዩን። ዶ/ር ኣሃብ ኣብ መፅናዕተን ኣብ ዓለም ዘለዉ ውሑዳት ብሔራውያንን ሃይማኖታውያንን ጉጅለታትን ዝበፀሑም ወፅዓ፣ ብፍላይ ድማ ተግባራት ዘርኢ ፅንተት ዳዕሽ ኣብ ሰርያን ዒራቕን፣ ተግባራት ጩፍጩፍ ቦኮ ሓራም ኣብ ምዕራብ ኣፍሪካ፣ ኩነታት ኣስላም ሮሃኒጂያውያን ኣብ ሚያንማርን ዊኹር ኣብ ቻይናን የጠቓልሉ።

ፕሮፌሰር ጆን ፓከር

ፕሮፌሰር ጆን ፓከር ኣብ ፋካልቲ ሕገ ዩኒቨርሲቲ ኦታዋ ኖይበርገር-ጂሲን ፕሮፌሰር ኣተሓላልያ ዓለምለኽ ጎንፅታትን ከምኡ ድማ ዳይሬክተር ማእኸል መፅናዕትን ትምህርትን ሰብአዊ መሰላት እዮም። ኣብ ሃገራት ዒራቕ፣ ኣፍጋኒስታንን በርማ/ሚያንማርን ዝተፈጸሙ ከበድቲ ጥሕሰታት ሰብአዊ መሰላት ምፅራይ ሓዊሱ ንልዕሊ 20 ዓመታት ኣብ ዓለምለኽ ትካላት (ላዕለዋይ ኮሚሽን ስይተኛታት ሕቡራት ሃገራት፣ ዓለም-ለኽ ትካል ሸቃሎ፣ ቤት ፅሕፈት ላዕለዋይ ኮኒሽነር ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት፣ ክፍሊ ዋኒናት ፖለቲካ ሕቡራት ሃገራት፣ ትካል ድሕነትን ምትሕብባርን ኣውሮጳ) ስራሕም እዮም። ቅድም ክብል ኣብ ቤት ፅሕፈት ላዕለዋይ ኮሚሽነር ዋኒናት ውሑዳን ብሔራት ትካል ድሕነትን ምትሕብባርን ኤውሮጳ ላዕለዋይ መማኸሪ ሕግን ፈላማይ ዳይሬክተርን ነይሮም እዮም። ፕሮፌሰር ፓከር ኣብዚ ዕማም እዙይ ከም ቐንዲ መማኸሪ ኮይኖም ኣገልጊሎም እዮም።

ኢሚሊ ፕረይ

ኢሚሊ ፕረይ ኣብ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ንስትራተጂን ፖሊሲን ዳይሬክተር ፖሊሲ ስነ-ፆታ እዩን። ካብ ቤት ትምህርቲ ሕግን ዲፕሎማሲን ፍሌቸር ብትንተና ስነ-ፆታን ሰብአዊ ድሕነትን ማስተርስ ዲግሪ ዘለዉን ኮይነን ኣብ

ፅንተትን ፍትህ ስግግርን ብፍሉይ መፅናዕቲ ዝገበራ በዓልቲ ሞያ ስነ-ጾታ እዮን። ዘርኢ ፅንተት ዊኹር፡ መፅናዕቲ ጥሕሶት ስምምዕዘርኢ ፅንተት ኣብ ቻይና ከምኡ ድማ ዘይሸራዊ ትንታነ ሕጊ ብፌዴሬሽን ፍሰያ ኣብ ዩክሬይንን ዝተፈፀሙ ጥሕሶታት ስምምዕዘርኢ ፅንተትን ሓለዋ ናይ ምግባር ግቡእን ንዝብሉ ዘይሸራውያን ፀብፃባት ሰብሞያ ኣበርክቶ ገይረን እዮን። ኣብዚ ዕማም እዙይ ከም መማኸሪት ኮይነን እዮን ኣገልገለን።

ኣምባሳደር ኣለን ሮክ

ኣምባሳደር ኣለን ሮክ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኦታዎ ፕረዚዳንት ነበርን ፕሮፌሰር ሕግን እዮም። ኣብ ብዙሓት ናይ ካቢኔ ሓላፍነት ቦታታት ናብ ዘገልገሉሉ ፓርላማ ቅድሚ ምምራጻም ን20 ዓማውቲ ናይ ፍርዲ ጠበቓ ኮይኖም ኣገልገሎም እዮም። ዳሕራይ ድማ ኣብ ኒውዮርክ ኣምባሳደር ካናዳ ኣብ ሕቡራት ሃገራት ኮይኖም ኣብ ዘገልገሉሉ ግዜ ኣባላት ሕቡራት ሃገራት ዝኾና ዓድታት ሓለዋ ናይ ምግባር ግቡእ ንዝብል ሰነድ ሕቡራት ሃገራት ብምሉእ ድምዳሜ ንኸፅድቑኦ ብካናዳ ንዝተገበረ ፃዕሪ መሪሖም ኣዕዊቶም እዮም።

ኤረን ፊረል ሮሰንበርግ

ኤረን ፊረል ሮሰንበርግ ኣብ ኮሌጅ ሕጊ ዩኒቨርሲቲ ሲንሲናቲ ኣብ ዝርከብ ትካል ሰብኣዊ መሰላት ኣርባን ሞርጋን ተዓዳሚት በዓልቲ ሞያ እዮን። ኣብ ዓለምለኽ ሕጊ ገበንን መትከሊ እግርን ፍሉይ ፍልጠት ዘለወን ጠበቓ ኾይነን ኣብ ዓለምለኽ ቤትፍርዲ ገበን ናይ ቀደም ዩኒቨርሲቲ ከምኡ ድማ ኣብ ዓለምለኽ ቤትፍርዲ ገበን ንዓሰርተ ዓማውቲ ዝሰርሓ እዮን። ቅድም ክብል ኣብ ቤተ-መዘክር ዘርኢ ፅንተት ኣይሁድ ሕቡራት ሃገራት ኤሜሪካ ናይ ዝርከብ ማእኸል ምክልኻል ዘርኢ ፅንተት ላዕላወይቲ መማኸሪት ኮይነን እንተገልግላ ምክልኻል ብተግባር፡ ድንጋገ ግቡእ ምክልኻል ስምምዕዘርኢ ፅንተት ኣብ በርማ ከመይ ይሰርሕ ናይ ዝብል ተኸታታሊ ፀብፃብ መሪሕ ደራሲት ነይረን።

ኣምባሳደር ፕሮፌሰር ዴቪድ ጆይ. ሼፈር

ኣምባሳደር ፕሮፌሰር ዴቪድ ጆይ ሼፈር ቅድም ክብል ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኖርዝዌስተርን ቤት ትምህርቲ ሕጊ ፕሪዝከር ዳይሬክተር ማእኸል ዓለም-ለኽ ሰብኣዊ መሰላት (1998 ዓ.ም -2011 ዓ.ም.) ኮይኖም ኣገልገሎም እዮም። ሎሚ ድማ ኣብቲ ዩኒቨርሲቲ ፕሮፌሰር ሕጊ መዋሪ ብሮውን/ሮበርት ኤ ሄልማን ኮይኖም ዩገልግሉ ኣለዉ። ካብ 1983 ዓ.ም. ክሰብ 1989 ዓ.ም. ኣብ ኮሚቴ ተወከልቲ ብሔራዊ ቤትምኽሪ ፀጥታ ዘገልገሉ ኮይኖም ብ1989 ዓ.ም. ድማ ላዕላዎይ ኣምባሳደር ሕቡራት ሃገራት ኤሜሪካ ኣብ ዋኒናት ገበናት ኩናት ኮይኖም ምስ ተሰዩሙ ዓለም-ለኽ ቤት ፍርዲ ገበን ናብ ዝመስረተ ሕቡራት ሃገራት ጉጅለ ተወከልቲ ሕቡራት ሃገራት ኤሜሪካ መሪሖም እዮም። ካብ 2004 ዓ.ም. ክሰብ 2010 ዓ.ም. ፍሉይ በዓልሞያ ዋና ፀሓፊ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ዋኒናት ደገፍ ሕቡራት ሃገራት ንኸይዲ ፍርዲ ኸመር ክራሃም (ኸመር ሬቸ) ኮይኖም ኣገልገሎም እዮም።

ኣኒካ ወይስ

ኣኒካ ወይስ ኣብ ብሔራዊ ዓለምለኽ ሕጊ፣ ዓለምለኽ ሕጊ ገበንን ዓለምለኽ ሰብኣዊ መሰላትን ፍሉይ ሞያ ዘለወን በዓልቲ ሞያ ዓለምለኽ ሕጊ እዮን። ኣብ ዓለምለኽ ቤትፍርዲ ገበን፣ ኣብ ዋኒናት ፍትህ ነባሪ ኣዩርን ኣብ መሰል ህፃናትን ምስዝሰርሑ ዘይመንግስታዊ ትካላትን ከምኡ ድማ ከም ውልቀ መማኸሪት ዘለወን ልምዲ ኣጣሚረን ዝሓዘ እዮን። ኣብ ዓዲ እንግሊዝ ካብ ዝርከብ ቤት-ትምህርቲ ስነ-ጅግብ ለንደን ብብሔራዊ ዓለምለኽ ሕጊ ብመስተርስ ዲግሪ፣ ኣብ ኔዘርላንድስ ካብ ዝርከብ ዩኒቨርሲቲ ኸሮኒንግን ብሕጊ ዓለምለኽን ኤውሮጳን ብባሕር ዲግሪ ከምኡ ድማ ካብ ዩኒቨርሲቲ ከተማ ለንደን ብሕጊ ዲፕሎማ ድሕረ-ምረቓ ተማሂረን እዮን።

ፅንተት ኣብ ትግራይ፡ ከበድቲ ጥሕሰታት ዓለምለኸዊ ሕገ ኣብ ኩናት ትግራይ፣ ኢትዮጵያ ከምኡ እውን ኣንፈታት ተሓታትነት

ፅግታ ሓሳብ ንመውጻእቲ ፖሊሲ

ብዕለት 24 ጥቅምቲ 2013 ዓ.ም. ኣብ ሞንጎ ኢትዮጵያን (ብመንገዲ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣) ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይን (ህ.ወ.ሓ.ት.) ዓለም-ለኸዊ ዘይኮነ ብረታዊ ጎንዲ ኣጋጢሙ።

ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ከም ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ከምኡ ድማ ተመሳሰልቲ ሓይልታት ዓፋርን ምስኣም ዝተሰለፉ ሓይልታት ምልሻን ዝኣመሰሉ ኢትዮጵያውያን ሓይልታት ኣብ ጎኑ ኣሰለፉ እዩ ተንቀሳቂሱ። ከም ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ዝኣመሰሉ ጉጅለታት ብስያመኣም ኣብ ትሕቲ ቁፅፅር ክልላዊ መንግስታት ኢትዮጵያ እኳ እንተኾኑ፣ ከም ውፅኢቲ ድማ ናታቶም ተግባራት ብቐጥታ ምስ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ (ወይ ብኸልገ ኣገልጻ ምስ ሃገር ኢትዮጵያ) ዘይተሓሓዙ እኳ እንተኾኑ፣ ዘይሻራዊ መፅናዕቲ ሰብ ሞዶ ምስ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ተዋዳዶም ከምኡ ድማ/ወይ ብጥምረት ከምዝሰርሑ ኣረጋገፁ እዩ።³ ብተወሳኺ፣ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ብሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ተደጊፉ እዩ።⁴

ካብ ሰናይ ጉሓቱ፣ ትግራይ ከም ክልል ብምልኣ ኣብ ምሉእ ፀልማት እያ ኣትያ ነይራ። እዙይ ናይታ ክልል ቀረብ ሓይሊ ኤሌክትሪክ ክቋረፅ ዝገበረ ከይኑ፣ ኣብ ባንክታትን ካልኣት ቀረባት ዕለታዊ ናብራን ሰዕቤን ነይሩም። ተጋሩ ኣብ ሓዲር ግዜ እዮም ካብ ምሉእ ዓለም ተቐሪፆም ተፈልዮም። ስድራቤታትን ኣዕርኽትን ብዘዕበ ድሕንነቶም ነንባዕሎም ሓበሬታ ክለወጡ ኣይከኣሉን። ሓዲ ፀብግብ ከም ዝብሎ፣ ሓይሊ መብራህቲ ቅድሚ እቲ ውግእ ቅድሚ ሰሙን እዩ ተዓፅዩ፤ እዙይ ድማ ሰባት ነቶም ስዒቦም ዝመፀኡ ገበናት ከይቐርፁዎም ዓገቲዎም እዩ፤ ምኽንያቱ ሸው ተንቀሳቂስቲ ስልክታቶም ሓይሊ ባትር ወዲኣን እዩን ነይረን።⁵

እቲ ኣብ ሞንጎ ህ.ወ.ሓ.ትን ፌዴራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያን ዝነበረ ጎንዲ ዕለዊ ስምምዕ ጠጠው ምባል ተፃብኣታት ክሰብ ዝተፈረመሉ 23 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም ቀዲሶ እዩ። ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት ግን ሸው ጠጠው ኣየበለን። ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ኣብ ትግራይ ቀዲሎም እዮም፣ ኣንፃር ህዝቢ ብሔረ ትግራይ ድማ ተግባራት ገበን ምፍፃም ቀዲሎም ተባሂሎም እዮም።

ኣብቲ ጎንዲ ክልቲኣም ወገናት ገበናት ኩናት ከም ዝፈፀሙ፣ ከምኡ ድማ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን መላፍንቱ ሓይልታትን (ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ፣ ፋኖን ካልኣት ምልሻታትን) ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ገበናት ኣንፃር ሰብኣውነት ከም ዝፈፀሙ ብዕለ ተፀብኪቡ እዩ። እዙይ ድማ ብዝተፈላለዩ ተወካልቲ ዓድታት፣ ዓለም-ለኸ ትካላትን ዘይመንግስታውያን ትካላትን ተረጋገፁ እዩ። ንኣብነት፡-

- ሓላፊ ጉዳያት ወፃኢ ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ኣንቶኒ ብሊንኮን፤
- ዓለምለኸ ኮሚሽን ሰብ ሞዶ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ፤

³ ዓለም ለኸ ኮሚሽን ሰብ ሞዶ ሰብኣዊ መሰላት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብግብ ሰብ ሞዶ ዓለም-ለኸ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ/ኤቶ.አር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 91 (“ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ፍሉይ ሃይሊ ዓፋርን ብፍሉይ ምስቲ ጎንዲ ብዝተተሓሓዘ ተረቀሓም ኣለዉ” ብዝብል ደይምድም)።
⁴ ዓለም ለኸ ኮሚሽን ሰብ ሞዶ ሰብኣዊ መሰላት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብግብ ሰብ ሞዶ ዓለም-ለኸ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ/ኤቶ.አር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 90 (ዕቡቓት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ኣብ ትግራይ ንኸዋፈሩ ዝተፈረሙ ስፋዓት ስምምዓት ምህላዎም እኳ ቀፀልቲ ምፅራዮት ዘድልዩ እንተኾኑ እቲ ኮሚሽን “(ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ)ን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ኣብ መሬት ናይ ጣምራ ወፍርታት ከምዘካየዱን ኩሉግዜ ናብ ከተማታትን ገጠራትን ኣብ ሓዲ ግዜ ይኣትዉ ከምዝነበሩን ከረጋግፅ ክኢሉ እዩ” ብዝብል ደይምድም)።
⁵ ዊል ብርወን፣ “ተዓዋታይ ሽልማት ሰላም ካብ ዝወልደ ኩናት ዝሃድሙ ኢትዮጵያውያን ደይሕረ ደብዳብ ቡንባ ብኸረሩ ወጊኦምና ኢሎም” (ቴሌግራፍ፣ 14 ሕዳር 2013 ዓ.ም)።

- ቤት ፅሕፈት ላዕላዎይ ኮሚሽነር ዋናነት ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት ምስ ኮሚሽን ሰብአዊ መሰላት ኢትዮጵያ ብሓባር ብምኃን፤
- አምነስቲ ኢንተርናሽናልን ሂይማን ራይትስ ዎችን

ዳርጋ ብዘይስሩዕ ድማ፣ ሓደ ሓደ ፍሉጣት ውልቀሰባትን ጉጅለታትን እዘም ተግባራት እዚአቶም ኣንፃር ህዝቢ ትግራይ ፅንተት ከስዕቡ ይኸእሉ እዮም እንዳበሉ እንዳኣጠንቀቂ ፀረሒም እዮም።⁶ ስለዝኾነ፣ እዚ ፀብፃብ ብፍሉይ እቶም ስምዕታታት ኣብ ስምምዕ ፅንተት ዝተደንገጉ ባእታታት ሕጊ ዘማልኡ ምኃኖም ክምርምር ዝግለጹ እዩ።⁷

እዚ ፀብፃብ እዘይ ሕዚ ብዘለዉ መረዳእታታት ኣባላት ስራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ተጋሩ ብምቕታል፣ ከቢድ ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን መጉዳእቲ ብምብፃሕ፣ ብትልሚ ተጋሩ ክጠፍኡ ኣብ ዝኸእሉሉ ኩነታት ሕይወት ክኣትዉ ብምግባር፣ ተጋሩ ከይወልዱ ዝገብሩ ተግባራት ብምፍፃም ኣቢሎም ኣንፃር ተጋሩ ፅንተት ከምዝፈፀሙ ዘእምን ምክንያታዊ መሰረት ኣሎ እዩ ዝብል ደምዲሙ እዩ። እዘም ተግባራት እዚአቶም ከም ጉጅለ ንተጋሩ ከም ብሔራዊ ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብኸፋል ንምጥፋእ ተሓሲቦም ዝተፈፀሙ እዮም።

ብተወሳኺ እዚ ፀብፃብ እንተነኣሰ እቶም ዝተወሰኑ ብሓደ ሓደ ውልቀ ሰባት ኣብ ማሕበራዊ መራኽብታት ተቓሊሖም እዮም ዝተባህሉ መልእኽትታት ፅንተት ንክፍፀም ቐጥታዊ ምልዕዓል ህዝቢ ተፈፂሞ ንምባል ዘኸእሉ መለክዕታት የማልኡ እዮም ኢልካ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ ዝብል ደምዲሙ እዩ።

ምክንያታት ኣሳባት እዚ ፀብፃብ

ብመሰረት ትንታነታት እዚ ፀብፃብ፣ ዓድታት፡-

- 1.1. እንተነኣሰ ኣብ ኢትዮጵያ ኣንፃር ተጋሩ ፅንተትን ካልኣት ተዘመድቲ ገበናትን ከም ዝተፈፀሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ከምዘሎን ነዘም ተግባራት እዚአቶም ዝህሉ ተሓታትነት ከም ዓዲ ምስ ኢትዮጵያ ክተሓሓዝ ከም ዝኸእልን ኣፍልጦ ክህባ፤ ከምኡ ድማ፣
- 1.2. ኢትዮጵያ ከም ዓዲ ንፅንተትን ነቶም ካልኣት ተግባራትን ተሓታቲት እንተዘይኮነት እውን እንተነኣሰ ግን እቶም ገበናት ኣብ ግዝኣታ ከይፍፀሙ ናይ ምክልኻልን ምስ ተፈፀሙ ድማ ናይ ምቕፃዕን ግቡኣ ከም ዘይፈፀሙት ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ከምዘሎ ኣፍልጦ ክህባ፤
- 1.3. ምስ ኢትዮጵያ ሓዊሱ ምስ ዓድታት ዝህልወን ክልተኣዊ ዝምድናታት ምስዚ ኣብ ላዕላይ ዝተቐመጠ ነገራዊ ኹነታት ዝተሳነዩ ክኸውን ክገብራ፤
- 1.4. ከከም ኣድላዪነቱ ብመሰረት ዓንቀፅ 9 ኣብ ቅድሚ ግለም-ለኻዊ ቤት ፍርዲ ፍትሒ መሰማዕታታት ምቕራብ ሓዊሱ ብመሰረት ስምምዕ ፅንተት ብውልቀኣን ብዘለዉወን ግቡኣት መሰረት ብውልቀን ክወስዶኦም ዝግብኡዎን ስጉምትታት ክወስዱ፤

⁶ ሃላን ክላርክ፣ ሚካኤል ላፕሶሊን ዲቪድ ኣልተንን፣ “ምልክታት ስግኣት ፅንተት ኣብ ኢትዮጵያ፣ ዓለም ንምክልኻል ክትንቀሳቐስ ኣለዎ” (ዘ ጋርዲያን፣ 07 ሕዳር 2014 ዓ.ም)፤ ዲቪድ ቮሎድዝክ፣ “ኣብ ትግራይ ፅንተት ይፍፀም ኣሎ፣ ግን ዝኾነ ሰብ ብዘዕብኡ ኣይዘረብን ዘሎ” (ዘ ኔፖን፣ 02 ጉንቦት 2014 ዓ.ም)፤ ቤተ-መዘክር ፅንተት ኣይሁድ ኣሜሪካ፣ “ቤተ-መዘክር ኣብ ኢትዮጵያ ክልል ትግራይ ዝለዓለ ሓይጋ ፅንተትን ጅምላዊ ጭፍጭፍን ከምዘሎ ኣጠንቀቂ” (05 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም)፤ ዶ/ር ኢቭሊና ዩ ኦሃብ፣ “ዝለዓለ ሓይጋ ፅንተት ኣንፃር ተጋሩ ኣብ ኢትዮጵያ” (ፎርብስ፣ 06 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም)፤ ጆፍሪ ዮርክ፣ “ሰብዓዊ ኮሚቴ ተወካዳቲ ህዝቢ ካናዳ ኣብ ኢትዮጵያ ክልል ትግራይ ፅንተት ምፍፃም ኣፍልጦ ክህብ ኣጥቢቐም ሓቲቶም” (ዘ ግሎብ ኤንድ መይል፣ 27 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም)፤ ጉጅለ ጥምረት ውድባት ፓርላማ እንግሊዝ ንዓለምለኽ ሕጊ፣ ፍትሕን ተሓታትነት፣ ሰለስተ ጋለብቲ ኩናት ትግራይ፣ ጅምላዊ ቅትለት፣ ይታዊ ዓመፅን ግዳድ ጥሚትን (መስከረም 2016 ዓ.ም) ገፅ 76።

⁷ ንኣብነት ዓለምለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “[ኣብ ስርሑ ብዝነበሮ ሕፃናት ግዜን ገንዘብን ምክንያታዊ] ምክንያታዊ ኮይኑ ኣብ መደምደምታ ክበፅሕ ከምዘይከኣለ እሞ ፍረ-ነገራትን ሕጋዊ ትርጉምን ብምሉእ ንምውሳኔ ተወሳኺ ምፅራይ ከምዘድልዮ ገለፁ ነይሩ እዩ”፤ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብአዊ መሰላት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብፃብ ሰብ ሞያ ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ./ኤቶ.ኣር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 482 ተወካኦ።

- 1.5. እቶም ዝተፈጸሙ ተግባራት ብዓለም-ለኽ ቤት ፍርዲ ገበን ወይ ብኸልእ ዝምቸው ኣግባብ ዓለም-ለኽዎ፣ ናፃን ዘይሻራውን ምፅራይ ንኸግበረሎም ኣብ ዝህሉዉዎም ሕብረ-ተዛምዶኣዊ መድረኽት ግቡኣት ስጉምታት ክወስዱ፤ ከምኡ ድማ፣
- 1.6. ፅንተት ከምኡ ድማ ገበናት ኣንፃር ሰብኣውነትን ገበናት ኩናትን ዝኣመሰሉ ተግባራትን ፈፂሞም ተባሂሎም ኣብ ልዕሊ ዝተጠርጠሩ ውልቀ ሰባት ብመሰረት ተፈፃምነት ዘለዎም ዘቤታዊ ሕግታተን ዓለም-ለኽዎ ስልጣን ዳይነት ኣብ ተግባር ከውዕሉ ኣለውን።

መደምደምታታት እዚ ፀብፃብ ናይ ኣብ ጠረጴዛ ኮፍ ኢልካ ብዝሰራሕ (ዴስክ ሪሶርሽ) መፅናዕትን ከምኡ ድማ ቀዳማይ ብርኪ ሓበሬታ ኢሉ እውን ካልኣት ኣግባብነት ዘለዎም ዝርዝራት ክህቡ ምስ ዝኸእሉ ውልቀ ሰባት ብዝተገበረ ቃል-መሕትትን መሰረት ዝገበሩ እዮም። ናይ ቤትዕዮ መፅናዕቲ እንትባሃል ናይ ፍሉይት ዘይመንግስታዊ ትካላት፣ መንግስታትን ዓለም ለኽ ትካላትን ፀብፃብ ምምርመራ፣ ቅሉዓት ፍልፍላት ሓበሬታ (ምስልታት ሰተላይት፣ ቪድዮታትን ስእልታትን ዝሓውስ) ከምኡ ድማ ምሁራዊ ትንታኔታት፣ ዓምድታት ዜናን ልጣፋት መርበብ ሓበሬታታትን የጠቓልል።

እዚ ፀብፃብ ዝተነፀሩ ዓለም-ለኽ ገበናት ከም ዝተፈጸሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ከም ዘሎ፣ ምስኡ ተዛሚዶ ድማ ፈጠራዊ ብውልቅም ክሕተቱ ዝኸእሉ ቀረብ ከም ዝኾነ ዝደምደመ እንትኸውን እዞም ተሓተትቲ ውልቀ ሰባት መንነቶም ንምንፃር ዝዓለመ ኣይኮነን። እኳ ደኣስ፣ እዚ ፀብፃብ ከም ዘቕርቦ ምክንያታዊ ሓሳብ ብናፃ ምፅራይ ገበን ክፍጸም ይግብኦ እዩ።

ካልእ ፀብፃብ ንምንታይ? ንምንታይ ከ ሕዚ?

ዓለም ዛጊድ እኳ ወደኣ እንተዘይኮይና፣ ካብ ውራይ ጎንዲ ትግራይ ትወፅእ እያ ዘላ። ከም ኩናት ዩክሬይንን ጋዛን ዝኣመሰሉ ሓደሽቲ ኩናታት ምስቶም ሀፀ-ፃት ዘይመስሉ ብፍላይ ድማ ኣብ ሕልፋቶም ዘለዉ ትኹረት መውፃእቲ ፖሊሲ ንምርካብ ይሻመዩ እዮም ዘለዉ። ኮይኑ ግን ጂኦ-ፖለቲካዊ ኣገዳሽነት የብሉን ዝብል ገምጋም ጥራሕ ወሳኔይ ረጅሒ ክኸውን ኣይኸእልን። ሰብኣዊ መሰላት ንኹሉ ኣብ ኩሉ እዮም ዝሰርሑ፣ “ከይድገም” ዝብል መፅብዓ ድማ ብብርኪ ዓለም ክዕቀብ ኣለዎ። ብኹሉ ገፅ ዘለዉ ግዳያት ኩናት ትግራይ ዕድመ ልክዖም በሰልኦም ተሸኪሞም ክነብሩ እዮም። ውርሻ ዘይተፈትሐ በይል ድማ ሓዲሽ ወይ ዝደገሰ ጎንዲ እዩ ዝኸውን። ብጭቡጥ እውን ኣብ ካልኣት ክልላት ብረታዊ ጎንዲ ተመሊሱ ይቕፅል ኣሎ።

ኩናት ትግራይ ክሰብ ሕዚ ካብ ዝረኸበ ንላዕሊ ሰፊሕ ዓለም ለኽዎ ትኹረት ከም ዘድልዮ ዘእምኑ ጭቡጣት ምክንያታት ኣለዉ እዮም።⁸ ዛጊድ ንስምዕታታት ከበድቲ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት ንምጥላል ዝተገበሩ ፃዕርታት ውሑዳት እዮም። ብጭቡጥ፣ ንስሙ ኣብ ትግራይ ብ2015 ዓ.ም. ተፃብኦ ጠጠው ምስ በለ ዝተወሰዱ ምላሻት ፖሊሲ ብታህዋኽ ወደኣኽ ናይ ምክድ ከምኡ ድማ ነቲ ከቢድ ግን ድማ ጠቓሚ ዝኾነ እንታይ ከም ዝተፈጸመ ሓቂ ናይ ምውፃእ ተግባር ሸለል ናይ ምባል ፈተነ ዘንፀባርቕ እዮም።

ሰነ 2015 ዓ.ም፡ ምምሕዳር ፕረዚዳንት ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ባይደን ንባይቶ፣ ፌዴራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ደጊም ኣብ “ስልታዊ ፍፃሞታት ከበድቲ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት” ኣይሳተፍን ዘሉ

⁸ ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽነር ዋኒናት ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት፣ ሰብ ሞያ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ኢትዮጵያ ቀፃሊ ምፅራይን ደገፍ ንግዳያትን ክግበር ፀዊዖም (ጋዜጣዊ መግለጺ፣ 12 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም)፤ ኬቲ በርተን፣ “ትግራይ፡ ዓለም ዝረስዓቶ ኩናት” (ጃኦግራፊካል፣ 02 ጥሪ 2016 ዓ.ም)፤ ላውረንስ ፍራሚን፣ “ዝተረሰው ኩናታት፡ ናይዚ ክፍለዘበን ደማዋት ኩናታት ኣብ ዩክሬይን ወይ ጋዛ ኣይኮኑን ዝኮይዱ ዘለዉ” (ኒውስቴት/ሰማን፣ 19 ለካቲት 2016 ዓ.ም)።

ክብል አፍሊጡ።⁹ ከም ውፅኢቱ ድማ ኢትዮጵያ ተመሊሶ ካብ ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካን ዓለምን ንልቓሕን ንኻልኣት ደገፋት ገንዘብን ብቕዕቲ ክትከውን ተፈቓዲላ።¹⁰

ቅድሚያ ሰለስተ ወርሒ፣ ኣብ መጋቢት 2015 ዓ.ም፣ ሓላፊ ጉዳያት ወፃኢ ኣንቶኒ ብሊንኮን “ኣብ ጎንደራ ሰሜን ኢትዮጵያ ኩሎም ወገናት ገበያት ኩናት ፈጸሞም እዮም” ከምኡ ድማ “ኣባላት [ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ]፣ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ሓይልታት ኣምሓራን ቅትለት፣ ኣገዲድካ ምድፋርን ካልኣት ተግባራት ፆታዊ ዓመፅን፣ ምስቓይን ሓዊሱ ገበያት ኣንፃር ሰብኣውነት ፈጸሞም እዮም” ዝብል መግለጺ ሂገም ኔሮም።¹¹ ቅድሚያ፣ ብጥቅምቲ 2015 ዓ.ም. ድማ ኣምባሳደር ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ኣብ ሕቡራት መንግስታት ሊንዳ ቶማስ-ግሪንፊልድ “ክልተ ዓመት [ኣብ ዝወሰደ] ጎንደራ ማዕረ ፍርቂ ሚልዮን ዝኸውን ዝህቢ - ፍርቂ ሚልዮን - ሞይቱ እዩ፣ ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ቀፃሊ ጃምላዊ ጨፍጨፍ ከጋጥም ዝኸእል ምዃኑ ብጣዕሚ ይገባይን እዩ” ክብል ገሊፀን ነይረን እዩን።¹²

ኣብ ሰኔ 2015 ዓ.ም. ግን ተሓታትነት ጋህዲ ካብ ምዃን ዝረሓቐ ኾይኑ። ብጮቡጥ ድማ ሓይልታት ኤርትራ ገበን ምፍፃም ቀደምታ ይበሃሉ ነይሮም። ኣቕርቦት ምግብን ካልኣት ሰብኣዊ ሓገዞን ማዕረ ትካል ተራድኦ ዓለም-ለኽ ልምዳት ኤሜሪካን ትካል ምግብ ዓለምን ናብ ትግራይ ቀደሞ እውን ናብ ሙሉኡ ኢትዮጵያ ብዓይነት ሓገዝ ምግብ ኣይንገብርን ኢሎም ክሰብዩ ዘፍልጡ ብዝተወደደ ወፍሪ ናብ ዘይምዓሉ ውዒሉ እዩ። ግን ከ ካብ ሚያዝያ 2015 ዓ.ም. ጀሚሩ ልዕሊ 1000 ምስ ጥሜት ዝተዘመዱ ናይ ሞት ሓይላት ተመዝጊቦም እዮም።¹³

ነሓሰ 2015 ዓ.ም.፡ ኮሚሽን መሰላት ሰባትን ህዝብታትን ኣፍሪካ ኣጣይኹም ንዝነበረ ኮሚሽን ምፅራይ ኩነታት ክልል ትግራይ ፌዴራላዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፓብሊክ ኢትዮጵያ (ኮሚሽን ምፅራይ) ብዕሽሉ ዘበን ስርሖ ኣቋረፁ።¹⁴

ኣብ ተመሳሳሊ እዋን፣ “ፀብፃባት ሕክምና መላእ እቲ ክልል ፆታዊ መጥቃዕቲ ነቲ ማሕበረ-ሰብ ንምፍርራሕን ንምርዓድን ኣብ ጥቕሚ ምውዓሉ ከም ዝቐፀለ ኣርእዮም።”¹⁵ ዕለማ እቲ [ኮሚሽን ምፅራይ] “ቐንዲ ምክንያት እቲ ጎንደራ ንምንፃር፣ ጥሕሰታት ዓለም-ለኽ ሰብኣዊ መሰላትን ዓለም-ለኽ ሕግታት ሰብኣውነትን ንምፅራይ፣ ከምኡ ድማ ፈፀምቲ ፈሊኻ ፍትሕን ተሓታትነትን ንምርግጋፅ” እዩ ነይሩ።¹⁶

ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም.፡ ኮሚሽነር ሕብረት ኤውሮጳ ዩታህ ኡፕላሂነን ካብ ሕብረት ኤውሮጳ ከም ኣካል ፃዕርታት ምምላስ ስራዕ ርክብ ንኢትዮጵያ 680 ሚልዮን ዶላር ሓገዝ ብምስላዕ “ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ቁጠባዊ ውህደት ንምምፃፍ” ኢትዮጵያ “ዘላቕት መሓዛ” ከም ዝኾነት ኣመለኪቶም።¹⁷ እዚ ሓገዝ ቅድም ክብል እቲ ጎንደራ እንትጅምር ተቋረፁ ዝነበረ እዩ።¹⁸

⁹ ኒኮል ዊደርሸይም፣ “መን እታይ ገይሩ ንምንታይ ይበሃል? ውራይ ኢትዮጵያን ሓይሊ ድምዳሜ ጨፍጨፍ ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካን” (ጀስትሴኩራቲ፣ 13 ጥምረ 2015 ዓ.ም.)።
¹⁰ ሮቢ ግሬመር፣ “ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያ ዝነበረ ስያሜ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት ኣልዓላ” (መፅሔት ጉዳያት ወፃኢ/ፎሬዲን ፖሊሲ፣ 22 ሰኔ 20215 ዓ.ም.)።
¹¹ ክፍለ ጉዳያት ወፃኢ ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ፣ “ገበያት ኩናት፣ ገበያት ኣንፃር ሰብኣውነትን ምፅራይ ዓሌትን ኣብ ኢትዮጵያ” (ጋዜጣዊ መግለጺ፣ 11 መጋቢት 2015 ዓ.ም.)።
¹² ኣብ ውራይ ኢትዮጵያ ድሕሪ ዝተኸየደ ዕውው ኣኼባ ቤትምኽሪ ፀጥታ ሕቡራት ሃገራት ብኣምባሳደር ሊንዳ ቶማስ-ግሪንፊልድ ዝተዋህበ መብርሂ (ኒው ዮርክ፣ 02 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም.)።
¹³ ዓለምለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብፃባት ሰብ ሙያ ዓለምለኽ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም.)፣ ኤ./ኤ.ፕ.አር.ሲ./54/55፣ ዓገቀፅ 48።
¹⁴ ሂደታዊ ራይትስ ዎቶ፣ ዘበን ስራሕ ኮሚሽን ምፅራይ ኩነታት ክልል ትግራይ ፌዴራላዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፓብሊክ ኢትዮጵያ ብዕሽሉ ብዛዕባ ምቁራፀ ዘለዉ ስኽፍታታት (25 ነሓሰ 2016 ዓ.ም.)።
¹⁵ ሳራ ጀንሰንን ሉሲ ካሳን፣ ስምምዕ ሰላም ምስተገበረ ድሕሪ ኣዋርሕ ፆታዊ ዓመፅ ከምመሳርሒ ኩናት ይቕፅል ኣሎ (ዘጋርድዮን፣ 19 ነሓሰ 2015 ዓ.ም.)።
¹⁶ ሂደታዊ ራይትስ ዎቶ፣ ዘበን ስራሕ ኮሚሽን ምፅራይ ኩነታት ክልል ትግራይ ፌዴራላዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፓብሊክ ኢትዮጵያ ብዕሽሉ ብዛዕባ ምቁራፀ ዘለዉ ስኽፍታታት (25 ነሓሰ 2016 ዓ.ም.)።
¹⁷ ማያ ምስክር፣ “ሕብረት ኤውሮጳ ምስ ኢትዮጵያ ዝነበሮ ርክብ ናብ ንቡር ንምምላስ ተንቀሳቂሱ፣ 680 ሚልዮን ዶላር ሓገዝ ሰለፎ ኣሎ” (ድምጺ ኤሜሪካ፣ 23 መስከረም 2016 ዓ.ም.)።
¹⁸ ሮይተርስ፣ “ሕብረት ኤውሮጳ ንኢትዮጵያ ክህበ ዝነበረ 680 ሚልዮን ዶላር ሓገዝ ከምዘፀንታ ገሊፀ” (ሮይተርስ፣ 22 መስከረም 2016 ዓ.ም.)።

ብጭቡጥ እውን ብጥሪ 2015 ዓ.ም. ሚንስትራት ጉዳዮች ወጻኢ ጀርመንን ፈረንሳይን ናብ ኢትዮጵያ አብ ዝነበረን ምብጻሕ ንዝተፈጸመ መጠነ-ሰፋሕቲ ጥሕሰታት ተሓታትነት ክረጋገፀ ፀዊዐን ነይረን - ስለዘይ፣ ምርግጋፀ ተሓታትነት ንምምላስ ሰናይ ርክብ ሕብረት ኤውሮጳን ኢትዮጵያን ከም ቅድመ-ኩነት ተቐሚጡ ነይሩ።¹⁹ ብመስከረም 2016 ዓ.ም. ቤት ፅሕፈት ላዕላዎይ ኮሚሽነር ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት ካልኣይ ፀብጻቡ ዘሕተመ እንትኸውን “እቲ መንግስቲ ‘ንጥሕሰታት ውፅኢታዊ ብዝኸነ መንገዲ ከም ዘየገረፍ’ ከምኡ ድማ ‘ዘይምዕሩይ ከይዲ ፍትሒ ስግግር ከም ዝጀመረ’ ኣረጋገፀ እዩ።”²⁰ ናፅነት እቲ ንመስርሕ ተሓታትነት ዝተጠየሸ ጉጅለ ስራሕ ሰብ ሞያ ፍትሒ ስግግር ብዘተሓት ስኽፍታታት ፈጠሩ እዩ። ኢትዮጵያ ኣፋሪቕካ ናይ ምፍጻም ስትራቴጂ ከም ዝተገፀፀት ተገላፀ እዩ። እዘይ እንተበሃል እቶም ናይ ውሽጢ ዓዲ መስርሕን ከይድን ዓለም-ለኻ ትኩረትን ምዕራይን ንምኹላፍን ንምዕጋትን ከም ዝተጠየሹ ንምግላፅ እዩ።²¹ ሰብ ሞያ ጉጅለታት ብናፃ ክዛረቡ ዘይክእሉሉ “ዝተጨቐነ ሃዋህው” ምፍጣር ሓዊሱ እቲ ውሽጣዊ ከይዲ ዓለም-ለኻ መለክዕታት ከም ዘየማልእ ስኽፍታታቶም ገሊፆም እዮም።²²

ንልዕልና ሕግን ሓለዎ ሰብአዊ መሰላትን ቐዳማነት ከም ዝህብ ሕብረት መጠን፣ ሕብረት ኤውሮጳ ብዘዕባ ቀፀልቲ መሓተቱ ስምዕታታት እንትቐርቡ ከፃሪ፣ ከምኡ ድማ ንምትሕብባር ዝተቐመጡ መለክዕታት ብኣግባቡ ዝተፈጸሙ ምዃናም ከፃሪ ግቡኡ እዩ።

ጥሪ 2016 ዓ.ም.፡ ቀዳማይ ሚንስትር ኢትዮጵያ ኣብይ ኣህመድ ኣብ “ልምዓት ገጠርን ምዕባላ ቐጠባን ኢትዮጵያ ንዝገበር ኣስተዋፅኦ” ብዋና ዳይሬክተር ትካል ምግብን ሕርሻን ዝወሃብ ዝለዓለ ሽልማት ሜዳልያ ኣግሪኮላ ተሸሊሙ።²³

ግን ድማ፣ ኣብ ግዜ ኩናት ካብ ትግራይ ዝወፅኡ ፀብጻባት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ (ምስ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ብምትሕብባር) ንተጋሩ ናብ ጫፍ ዓፀብ ዘብፀሉዎም ምህረቲ ንምዕናውን ናብ ግራውቲ ባርዕ ንምስዳድን ዝዓለሙ ትሉማት ተግባራት ከም ዝተፈጸሙ ዘረጋግፁ እዮም። ብግምት፣ ክሰብ ታሕሳስ 2015 ዓ.ም. ካብ 96,000 ክሰብ 218,000 ዝኸኑ ተጋሩ ብዓፀብ ሞይቶም ይኸኑ እዮም።

ሕዚ እውን እተኸነ፣ ከም ቀጥታዊ ውፅኢት ዕንወት ኣእኻልን ኣዝመራን፣ ከምኡ ድማ ሓረስቶት ካብ መሬቶም ዝተመዘቡሉ ብምዃናም ምክንያት ሚልዮናት ኢትዮጵያውያን ኣብ ትግራይን ካብ ትግራይ ወፃኝን ሓዊሱ ንስእነት ውሕስና ምግብ ተቐላጺም ይርከቡ። ድሕሪ እቲ ጎንዲ እውን እንተኸነ፣ ሰብ ስልጣን ኢትዮጵያ ንሕይወት ኣድላይ ዝኸነ ሓገዝ ምግብ ካብ ትካል ምግብ ዓለምን ትካል ዓለም-ለኻዊ ልምዓት ኤሜሪካን ኣብ ዘይምውዓሉ ከም ዘውዓሉ ስምዕታታት በርኪቶም ቀዲሎም ኣለዉ።²⁴

እቲ ኣብ ሞንጎ ፌዴራል መንግስቲ ኢትዮጵያን ህ.ወ.ሓ.ት.ን ዝነበረ ጎንዲ በቲ 23 ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም. ዝተፈረመ ስምምዕ ምቁራፅ ተፃብኦታት ተዘዚሙ ክባሃል ዝክእል እኪ እንተኸነ፣ እቲ ዘዕባ ትኩረት ዓለም ዘድልዮ ኮይኑ ክቐፅል ከም ዘለዎ ዘረጋግፁ ብዘተሓት ምክንያታት ኣለዉ።

¹⁹ ኣሶሾትድ ፕረስ፣ “ፈረንሳይን ጀርመንን ኢትዮጵያ ድሕሪ ኩናት ተሓታትነት ክረጋገፀ ብህፁፅ ፀዊዐን” (ዜና ኣሶሾትድ ፕረስ፣ 04 ጥሪ 2015 ዓ.ም.)።
²⁰ ሃይማን ራይትስ ምቹ፣ “ፀብጻብ ዓለም 2016፡ ኢትዮጵያ፡ ክስተታት 2015” (ጥሪ 2016 ዓ.ም.)።
²¹ ቤት ፅሕፈት ላዕላዎይ ኮሚሽነር ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት፣ ሰብአዊ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ኢትዮጵያ ቀፃሊ ምዕራይን ደገፍ ንግዳዮትን ክግበር ፀዊዐም (ጋዜጣዊ መግለፃ፣ 12 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም.)።
²² ጁሊያ ክራፈርድ፣ “ዝተዛብቦ ከይዲ ፍትሒ ስግግር ኣብ ኢትዮጵያ” (ጀስቲስ ኢንፎ፣ 08 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም.)።
²³ ላቲሽያ ባይር፣ “ንቐዳማይ ሚኒስተር ኢትዮጵያ ዝተዋህበ ሽልማት ምግብ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ግዜ ውግእ ንዝተፈጸሙ ጥሕሰታት ሸለል ዝበለ እዩ” (ሃይማን ራይትስ ምቹ፣ 21 ጥሪ 2016 ዓ.ም.)።
²⁴ ጁሊያ ፖራቪቸኒ፣ “ድሕሪ ምጥፍፋእ ሓገዝ ምግብ ትካል ሕቡራት ሃገራት ኣሰር ሕቡራት ምንግስታት ኤሜሪካ ስዒቡ ሓገዝ ምግብ ጠጠው ኣበሉሉ” (ሮይተርስ፣ 02 ሰነ 2015 ዓ.ም.)።

ቆይማይ፣ ከምቶም መጉዳዳኝነታትን ሳዕቤናትን እቲ ጎንዳ፣ ኣብ ትግራይ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰላት ቀደሎም ይረኣዩ ኣለዉ።²⁵ ካልኣይ፣ ስማዊ ምቁራፅ ተፃብኦ ትግራይ ኣብ ኢትዮጵያ ጎንዳ የለን ማለት ኣይኮነን። ሕዚ፣ ኣብ ሞንጎ መንግስቲ ፌዴራልን ክልላት ኦሮሚያ፣ ኣምሓራን ዓፋርን (ቅድም ክብል ኣብ ቃልሲ ፀረ-ህ.ወ.ሓ.ት. መሸርኽቲ ኣብ ሞንጎ ዝነበሩ)²⁶ ጎንዳ ተወሊዑ ኣሎ። እዙይ መዓዝ እዩ ክውዳእ?

ንስምዕታታት ጥሕሰታት ዓለም-ለኽ ሕጊ ንዘገድሽም ማሕበረ ሰብ መውፃእቲ ፖሊሲ፣ ኣብ ኢትዮጵያ እቲ ኸይዲ ከይቆፅል ዝግበር ዘሎ ንድሕሪት ናይ ምምላስ ተግባር ትኹረት ክግበር ዘለዎ እዩ። ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ በጀት ከይምደቦ ዝተገበረ ዕዉት ለበዎ ዓብዪ መጨነቂ ምኽንያት እዩ።²⁷

ብተመሳሰሊ፣ ኢትዮጵያ ነዘም ዝተገለፀ ስራሕቲ ምፅራይ ሓቂ ምሕላፍ ከም ዝኸልኣት ተገሊፁ እዩ። ስቴሽን ራንተር፣ ኣቦ ወንበር ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ ከም ዝበሎ፣ መንግስቲ ኢትዮጵያ ምስ ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ ንምትሕብባር ፍቓደኛ ኣይነበረን፣ ከምኡ ድማ ንስራሕቲ እቲ ኮሚሽን ብሰብ ሞያ እቲ ኮሚሽን ተቐባልነት ዘይብሎም ቅድመ-ኩነታት ከቕምጥ ፈቲኑ ነይሩ እዩ።²⁸ ደሓር ድማ፣ ኢትዮጵያ “ንፀብፃብ እቲ ኮሚሽን ‘ጎንዳ ዘጓህሪ’ ከምኡ ድማ ‘ዳልዋ ዘለዎ’ ብምባል ነጂጋቶ እያ።”²⁹

ሓደ ሓደ ዝግለፁዎ እንተነኣሰ ዝተወሰነ ክፋል ዓለም-ለኽ ሕጊ ገበን ኣብ ቀፃሊ ብሕግታት ውሽጢ ዓዲ ክርኣ እዩ ይበሃል እዩ። እዙይ ዝሰርሕ ግን ዓድታት ፍትሓዊ፣ ዘይሻራዊ፣ ግሉፅን ከይዲ ተሓታትነት ንኸካይዳ ፍቓድን ዓቕምን እንተሃሊደዉንን ከከም ኣድላይነቱ ምፅራይ ናብ ውፅኢታዊ ክሲ ገበን ክመርሕ ዝኸእል እንትኸውንን ጥራሕ እዩ።

ኣብ ኢትዮጵያ እዙይ ዝኸውን ኣይመስልን። ከምቲ ጉጅለ ስራሕ ሰብ ሞያ ፍትሒ ስግግር ኢትዮጵያ ዘቐመጥዎ ሃገራዊ ዋንነት ናይቲ ኸይዲ ኣድላይ ከይኑ።³⁰ “ከላሽናት ሱቕ ክብሉ እንተዘይተገደሮም”³¹ ከምኡ ድማ ግዳያት ክስምዑን ብግልጻ ክዘረቡ ከም ዝኸእሉን እምነት ከሕድሩ ክሰብ ዘይከኣሉ ተሓታትነት ክረጋገፅ ኣይኸእልን።

ልዕሊ ዝኾነ ግዜ ፍትሒ ከም ዝነግስ ምርግጋዕን፣ ፍትሒ ዝነግስ መሲሉ ክርኣ ምግባርን ኣገዳሺ እዩ።

“ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዉ ሚልዮናት ግዳያት ጎንዳ ትሕቲ እዙይ ካልእ ኣይግብኡምን።”

- መሓመድ ቻንዴ ዑስማን፣ ኣቦ መንበር ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ³²

ተፈፃምነት ዘለዎ ሕጊ

እዚ ፀብፃብ ንርክብ ሃገራት ዘመሓድር ብሔራዊ ዓለም-ለኽ ሕጊ ከምኡ ድማ ንውልቀ ተሓታትነት ፈፀምቲ ገበን ዝምልከት ዓለም ለኽ ሕጊ ገበን ትኹረት ገይሩ እዩ ተዳልዩ።

ኢትዮጵያ እውን ፈራሚት ኣባል ዝኾነትሉ ስምምዕ ፅንተት ኣብ ዓንቀፅ 1 ከምዚ ዝስዕብ ይድንግግ፡-

²⁵ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ውድብ ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብፃብ ሰብ ሞያ ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ./ኤቩ.ኣር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 2።
²⁶ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብፃብ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኢትዮጵያ” (03 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ሓገ/ጉሰም/54/55፣ ዓንቀፅ 1።
²⁷ [ኣዲስ ስታንዳርድ]፣ ኢትዮጵያ ንጉጅለ ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት ገንዘብ ከይምደቦ ንኸልኣይ ግዜ ዝገበረቶ ፈተነ ኣይሰለጠን (ኣዲስ ስታንዳርድ፣ 22 ታሕሳስ 2015 ዓ.ም.)።
²⁸ ጁሊያ ክራፈርድ፣ “ዝተዘብዐ ከይዲ ፍትሒ ስግግር ኣብ ኢትዮጵያ” (ጀስቲስ ኢ 3፣ 08 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም)።
²⁹ ጁሊያ ክራፈርድ፣ “ዝተዘብዐ ከይዲ ፍትሒ ስግግር ኣብ ኢትዮጵያ” (ጀስቲስ ኢ 3፣ 08 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም)።
³⁰ ታደሰ ስሜ መተኪያ፣ “ፍትሒ ስግግር ኢትዮጵያ ቀፃሊ ምፍፃም ድዩ?” (ኣይ.ኤስ.ኤስ. ቱደይ፣ 27 ጥሪ 2016 ዓ.ም)።
³¹ ታደሰ ስሜ መተኪያ፣ “ፍትሒ ስግግር ኢትዮጵያ ቀፃሊ ምፍፃም ድዩ?” (ኣይ.ኤስ.ኤስ. ቱደይ፣ 27 ጥሪ 2016 ዓ.ም)።
³² ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት፣ ሰብ ሞያ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ኢትዮጵያ ቀፃሊ ምፅራይን ደገፍ ንግዳያትን ክግበር ፀዊዖም (ጋዜጣዊ መግለጻ፣ 12 ጥቅምቲ 2016 ዓ.ም)።

ፅንተት፣ አብ ግዜ ሰላም ይፈጸም አብ ግዜ ኩናት፣ አንጻር ዓለም-ለኸ ሕገ ዝፍጹም ገበን እዩ፤ ነዙይ ድማ [ፈረምቲ ዓድታት] ንክከላኸልኡን ንዝፍጹሙ ክቐፅዓን ቃል ኣትዮን ኣለዎ።

ዓንቀፅ 2 ድማ ትርጉም እቲ ገበን ይዘርዘር፡-

ፅንተት እንትበሃል እዞም ዝስዐቡ ንዝኾነ ብሔር፣ ዓሌት፣ ዘርኢ ወይ ሃይማኖት ከም ጉጅለ ብሙሉእ ወይ ብክፋል ንምጥፋእ ዓሊ ሞም ዝፍጹሙ ተግባራት ይገልፁ-

- (ሀ) ንኣባላት እቲ ጉጅለ ምቕታል፤
- (ለ) ንኣባላት እቲ ጉጅለ ከቢድ ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን መጉዳእቲ ምብግሕ፤
- (ሐ) ዝተተለመ አብ ልዕሊ እቲ ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብክፋል ኣካላዊ ጥፍኣት ክበፅሑ ዝክእሉ ኩነታት ሂወት ክወርዱ ምግባር፤
- (መ) አብ ሞንጎ ኣባላት እቲ ጉጅለ ወሊድ ከይህሉ ንምክልካል ዝዓለሙ ተግባራት ምፍጻም፤
- (ረ) ውሉዳት እቲ ጉጅለ ብሓይሊ መንጢልካ ናብ ካልእ ጉጅለ ምትሕልላፍ።

ዓለም ለኸ ሕገ ገበን አብ ዓለም ለኸዊ ልማዳዊ ሕገ ዘሎ ከምኡ ድማ አብ ስምምዕ ፅንተት ዝተቐመጠ ትርጉም ፅንተት ሕገ ዓለም-ለኸዊ ስምምዕ ብቐንዱ ተቐቢሉ እዩ። ሕገገ ሮማ ንዓለም-ለኸ ቤት ፍርዲ ገበን ሓደ ሓደ ቴክኒካዊ ባእታታት ክማልኡ ይሓትት እዩ፤ ኮይኑ ግን ነዚ ፀብግብ እዙይ ኣግባብነት ዘለዎም ኣይኮኑን።

አብ ተግባር፣ ስነ-ፍርዲ ዓለም-ለኸ ቤት ፍርዲ ገበንን ናይቶም ግዝያዎት ኣብያተ ፍርድን (ናይ ቀደም ዮጎዝላቪያ፣ ዓለምለኸ ግዝያዊ ቤትፍርዲ ገበን ዩጎዝላቪያ፣ ከምኡ ድማ ፍዋንዳ፣ ዓለም-ለኸ ግዝያዊ ቤትፍርዲ ገበን ፍዋንዳ) አብ ስምምዕ ፅንተት ዝተደንገጉ ግቡኣት ከመይ ከም ዝትርጎሙ ኣንፈት ክህቡ ይክእሉ እዮም። እዙይ ኮይኑ፣ ምስ ስምምዕ ፅንተት ተታሓሲዞ አብ ዝለዓሉ ሕቶታት ትርጉም ናይ ምውሳኔ ስልጣን ዘለዎ ዓለም-ለኸ ቤት ፍርዲ ፍትሒ አብ ዋኒናት ሕገ ብውሳኔታት እዞም ኣብያተ ፍርድን ግዝያዊ ኣብያተ ፍርድን ገበን ተገዛኣይ ኣይኸውንን። ከም ውፅኢቱ ድማ፣ ስነ-ፍርዲ እዞም ኣብያተ ፍርድን ግዝያዎት ኣብያተ ፍርድን ገበን ኣግባብነት ዘለዎምን ዘእምኑን እኪ እንተኾኑ አብ ዋኒናት ፅንተት ገዛእቲ ዝኾኑ ግን ብዓም-ለኸ ቤት ፍርዲ ፍትሒ ዝተዋህቡ ትርጓሞታት ሕገ እዮም።

ንገበን ፅንተት ክማልኡ ዝግብኦም ባእታታት ሕገ፡-

→ አብ ክፋል 5 - U - 1. ብሔራዊ ዓለም-ለኸ ሕገ፣ ከምኡ ድማ 2. ዓለም-ለኸ ሕገ ገበን አብ ዝምልከቱ ክፋላት እዚ ፀብግብ ተዘርዚሮም ኣለዉ።

ንገበናት ኣንጻር ሰብኣውነት ክማልኡ ዝግብኦም ባእታታት ሕገ፡

→ አብ ክፋል 6 - U እዚ ፀብግብ ተዘርዚሮም ኣለዉ።

ንገበናት ኩናት ክማልኡ ዝግብኦም ባእታታት ሕገ፡-

→ አብ ክፋል 7 - U እዚ ፀብግብ ተዘርዚሮም ኣለዉ።

አብዚ ፀብግብ አብ ጥቕሚ ዝወዓለ ሚዛን መረዳእታ

ንምእማን ዘክእል ምክንያታዊ መበገሲ

ካልእ እንተዘይተገላጸው ኣብ መደምደምታ ንምብጻሕ እዚ ፀብጻብ ዝተጠቐመሉ ሚዛን መረዳኢታ "ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ" ዝብል መለክዒ እዩ። እዙይ እንትባሃል እቲ እምነት "ንሓይ ትኩርን ጥንቁቕን ተዓዛባይ እቲ ክስተት ወይ ዋሕዚ ፍፃሞ ከም ዝተፈፀመ ብምክንያታዊ ብርኪ ርግፀኝነት ኣብ ዝእምኑ" ጭቡጣት ምክንያታትን ሓበሬታታትን ፍረ-ነገርን ዝድረኽ እዩ።³³

እዙይ ብዓቓቢ ሕገ ዓለም-ለኽ ቤት ፍርዲ ገበን ኣብ ስራሕቲ ምፅራይ ኣብ ጥቕሚ ምስ ዝውዕል ሚዛን ተመሳሳሊ እዩ (ዓንቀፅ 53(1)(U)፣ ሕገ ሮማ)። ዓለም-ለኽዊ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ³⁴ ከምኡ ድማ ጉጅለ ምፅራይ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኢትዮጵያን ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታትን³⁵ ምስ ዝተጠቐሙሉ ሚዛን መርትዖ እውን ተመሳሳሊ እዩ።

ርኽበታት ሕገ

እዞም ዝስዕቡ ክፍልታት ኣብቲ ምሉእ ፀብጻብ ዘለዉ ርኽበታት ምጥቃስ እውን ሓዊሱ ቐንዲ ርኽበታት እዚ ፀብጻብ ዘርዚሮም ኣለዉ።

ዘርኢ ፅንተት ዝምልከቱ ርኽበታት

“...ንተጋሩ ን100 ዓመታት ክንድምስሰም...”

ኣንጻር ተጋሩ ዘርኢ ፅንተት ምፍፃሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ፅንተት ንኸልኣት እውን ሓዊሱ ንጉጅለታት ዓሌት ካብ ብምሉእ ወይ ብኸፋል ካብ ምጥፋእ ይከለኸል። እዞም ጉጅለታት ኣባላቶም ብሓበራ ብዝውንኑዎም ከም ባህልን ልሳንን ዝኣመሰሉ ኣወንታዊ ባህርታት ዝግለፁ እዮም። ርእሰ-ምልላይ እውን ኣገዳሺ እዩ። እዚኣቶም ኣብ ግምት ኣእቲኻ ተጋሩ ብሔር ዝብል መፀውዒ የማልኡ እዮም ንምባል ዘኸእሉ ብዙሓት ምክንያታት ኣለዉ።

እቶም ኣብ ትግራይ ኣብ ዘይሕጋዊ ተግባር ተሳቲፎም እዮም ተባሂሎም ዝተረፉሉ ሰለስተ ቐንዲ ተዋሳኒቲ ዕጡቓት ሓይልታት ፊደራል ኢትዮጵያ፣ ክልላውያን ዕጡቓት ሓይልታት ኢትዮጵያ (ከም ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ፣ ነዚ ፀብጻብ እዙይ ብፍሉይ ትኹረት ዘድልዮም፣ ከምኡ ድማ ከም ፍሉይ ሓይሊ ዓፋርን ካልኣት ዝኣመሰሉ)፣ ከምኡ ድማ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን እዮም።

ኣብ ላዕላይ ከም ዝተሓበረ፣ እዚ ፀብጻብ ዓለም-ለኽ ገበናት ተፈጻሚዎ ክኾኑ ይኸእሉ እዮም ኢልካ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ ዶ ንዝብል ጭብጢ ዝመርመረ እንትኸውን ሓሳብ ወይ ተግባር ፍሉይት ውልቀ ሰባት ዝምልከት ኣብ መደምደምታ ኣይበፀሐን።

ኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን ዝምልከቶም ሰብ መዝነትን ንዓሌት ተጋሩ ከም ጉጅለ ንምፅናት እቲ ዝድለ ፍሉይ ሓሳብ ከም ዝነበሮም ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

³³ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብጻብ ሰብ ሞያ ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ./ኤቲ.አር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 6፤ ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት፣ ፀብጻብ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኢትዮጵያ (ከሰመኢ)/ ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት (ቤ.ላ.ኮ.ሲ.መ.ወ.ሕ.መ.) ሓበሬታ ምርመራ ብኸሎም ወገናት ተፈጻሚዎም ዝተብሃሉ ጥሕሳት ሕገ ዓለም-ለኽ ሰብኣዊ መሰላት፣ ሰብኣዊ-ነትን ስይተኛታትን? (24 ጥቅምቲ 2014 ዓ.ም)፣ ዓንቀፅ 10.

³⁴ ዓለም ለኽ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት ኣብ ኢትዮጵያ፣ “ፀብጻብ ሰብ ሞያ ዓለም-ለኽ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ” (3 መስከረም 2016 ዓ.ም)፣ ኤ./ኤቲ.አር.ሲ./54/55፣ ዓንቀፅ 6

³⁵ ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት፣ ፀብጻብ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኢትዮጵያ (ከሰመኢ)/ ቤት ፅሕፈት ላዕላዊ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት መንግስታት (ቤ.ላ.ኮ.ሲ.መ.ወ.ሕ.መ.) ሓበሬታ ምርመራ ብኸሎም ወገናት ተፈጻሚዎም ዝተብሃሉ ጥሕሳት ሕገ ዓለም-ለኽ ሰብኣዊ መሰላት፣ ሰብኣዊ-ነትን ስይተኛታትን? (24 ጥቅምቲ 2014 ዓ.ም)፣ ዓንቀፅ 9-10

አባላት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ አምሳሪን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን አንፃር ተጋሩ ፅንተት ምፍፃምም ዘጸምን ምክንያታዊ መበገሲ አሎ እዩ። እዙይ እንትባሃል ግን እዙይ ንክፍፀም ስራ ችልሚ ነይሩ እዩ ወይ ድማ አብቶም ተግባራት ላዕላዎት ሰብ መዚ ተሳቲፎም እዮም ብምባል ኣይኮነን።

እንተነአሰ ሓይ ሓይ አባላት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ ወይ ድማ ምስ ፊደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝዘመዱ ሰላማውያን ሰብ መዚ፣ ፍሉይ ሓይሊ አምሳሪ ወይ ምስ ምልሻ ወይ መንግስቲ ክልል አምሳሪ ዝዘመዱ ሰላማውያን ሰብ መዚ፣ ከምኡ ድማ ሓይልታት ምክልካል ኤርትራ ሕድሕዶም ንተጋሩ ከም ብሔራዊ ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብክፋል ንምጥፋእ ሓሳብ ከም ዝነበሮም ዘጸምን ምክንያታዊ መበገሲ አሎ እዩ።

ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ አምሳሪን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን ብልፍንቲ ከም ዝተዋፈሩ እኹል መርቲዖ ዘሎ እንትኸውን ፍሉይ ሓይሊ አምሳሪን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን ብስራዕ አብ ትሕቲ ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ ኣይተጠርነፉን ነይሮም። ስለ ዝኾነ፣ ምስ እዞም ጉጅለታት ምስ ሕድሕዶም ዝተሓሓዙ ፅንተት ናይ ምፍፃም ሓሳብ ምህላውን ዘይምህላውን ምሕታት ግቡእ እዩ።

እዚ ሓሳብ ንምርግጋፅ ዘድሊ ተጋሩ ከም ብሔራዊ ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብክፋል ናይ ምጥፋእ ሓሳብ ዘረጋግፀ መረዳእታ እምበር ዝኾነ ሰብ ንምንታይ እዩ ከጥፈኦም ዝደሊ ዝብል ምክንያት ኣይኮነን።

አባላት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ተቓውሞ ህ.ወ.ሓ.ት. ናብ ተጋሩ ናብ ኩሎም ስለ ዘፀግዕዎ ተጋሩ ክጠፍኡ ዝግብኦም ፀላእቲ ተገይሮም ተነፃሮም እዮም። ስለ ዝኾነ፣ ወከልቲ ኢትዮጵያ ንተጋሩ ንምግላፅ ከም ጁንታ፣ ወያነ፣ ከምኡ ድማ ዓጋመ ዝኣመሰሉ ናይ ምንሻው ቃላት ይጥቀሙ ነይሮም፤ ከምኡ ድማ "ካንሰር"ን "ፅህያይ"ን ብዝብሉ ቃላት እውን ይገልፀዎም ነይሮም እዮም።

ላዕላዎት አባላት መንግስትን መቐርብቶም ዝኾኑ ውልቀ ሰባትን እውን "ንተጋሩ ን100 ዓመታት ናይ ምጥፋእ" ሓሳብም ከም ዝገለፁ፣ አብ ኢትዮጵያ "ፅህያይ ብልፍንቲ እዩ ዝፀሀ" ከም ዝበሉ፣ ከምኡ ድማ "ወያነ-ነት" (ትግራዊይነት) ከም "ኣካል"ን ከም "ሓሳብ"ን ክፀረግ ዝግብኦ "ሕማም" ከም ዝኾነ ከም ዝገለፁ ተጠቒሶም እዮም።

“ካብ መዛግብቲ ታሪኽ ክድምሰሱን ክጠፍኡን ኣለዎም። ብዛዕብኦም ከፅንዕ ዝደሊ ሰብ ብዛዕብኦም ዝኾነ ነገር ክረክብ የብሉን። ምናልባት መሬት ብምኹዓት ብዛዕብኦም ክረክብ ይኸእል ይኸውን።”

- ኣማኸሪ ሚኒስቴር ጉዳያት ቀዳማይ ሚኒስቴር፣ ዳንኤል ክብረት

ብፍላይ ነበር ላዕላዎይ ልኡኽ ሕብረት ኤውሮጳ ፔካ ሃቪስቶ፣ ናይ ሎሚ ሚንስትር ጉዳያት ወፃኢ ፊንላንድ፣ ምስ ቀዳማይ ሚኒስቴር አብይ ኣሕመድን ካልኣት ሚንስትራትን አብ ዝነበሮ ዕፁው ኣኼባ "ንተጋሩ ን100 ዓመታት ክድምሱዎም ከም ዝኾኑ" ተሓቢሩዎ እዩ። እዞም ሓሳባት ብጣዕሚ መጨነቕቲ እዮም።³⁶

መብዛሕኦም መዋረድቲ መግለፅታት ንህ.ወ.ሓ.ት. ዝገልፁ እኳ እንተነበሩ፣ እዞም ሪጅደቶታት ንተጋሩ ከም ጉጅለ ዝረቑቑ ከም ዝኾኑ ምርዳእ ይከኣል እዩ። ብርግፅ እውን፣ ሓይ ነበር ካቢኔ ሚንስትር "ንሳቶም [ብዙሓት ኢትዮጵያውያን] ናይ ዓላት ባእታ ናይቲ ኩናት ቐንዲ ኣካል ከም ዝኾነ ይኸሕዱ እዮም። አብ ሞንጎ ህብቢ ትግራይን ህ.ወ.ሓ.ትን ዘሉ ኣፈላላይ ምርኣይ ጠጠው ኣቢሎም እዮም" ዝብል ዝገለፀ ተቐሪፁ እዩ።

³⁶ ካራ ኣና፣ “ልኡኽ ሕብረት ኤውሮጳ፣ መራሕቲ ኢትዮጵያ ንተጋሩ ‘ከምዝድምስሱዎም’ ተሓንዮም” (ኣሳራትድ ፕረብ፣ 11 ሰነ 2013 ዓ.ም.)።

እዚ መግለጫ ንሽሙ ነፃ እንተኾነ እውን ተመሳሳልቲ ሓሳባት ዝደግምን ዘብራህርህን ብዝነበረ ናይ መቐጻጸም መራኽብቲ ሓፋሽ ተጋዊሑ እዩ። እዙይ ኣብ ታሕተዎይ ብርኪ እውን ኣብ ሞንጎ ወተሃደራት ("ትግራይ ክትፀረ ኣለዎ" ከምኡ ድማ "ተጋሩ ጁንታ እዮም" ዝብሉ ሓሳባት ዝገልፁ ዝነበሩ) ከምኡ ድማ ኣብ ተራ ሓፋሽ (ሓንቲ ተኸራይት ብስድራ መካረዪኣ "ጁንታ" ተባሂላ ተንገላቲዓ፣ እንድሕር ዘይለቂቓ ድማ ብኸራ ከም ትውጋእ ተፈራረሓ እያ) ተንፀባሪቐ እዩ።

ንኣብነት ከድር ጁሃር ከንቲባ ድሬዳዎ (ልዕሊ 440,000 ነበርቲ ዘለዉዎ ካብ ኣዲስ ኣባባ ብተወሰኺ ኣብ ኢትዮጵያ ዘላ ብሕታዊት ምምሕዳር ከተማ) ኣብ ብሔራዊ ቴሌቪዥን "ተጋሩ ካብ ዲያብሎስ ዝኸፍኡ እዮም" ኢሉ ክካታዕ ከም ዝተሰምዐ ተሓቢሩ እዩ።

ኣብ ቅድሚ ሓፋሽ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ፀለመ ብዕሊ ምፍፃሙ ድማ ምንግልታዕን ጥሕሳትን ንክስፋኡ ደፋፊኡ እዩ። ከም ዝፍለጥ፣ ተጋሩ ኣብ ኣብያተ ፅሕፈት ሚንስትራት፣ ኣብ ሰራዊት፣ ኣብ ፀጥታን ፖሊስን ኣብ ካልኣት መሓውራት ስራሕ መንግስቲ ካብ ዝነበሮም ስራሕ ተባሪሮም እዮም። ተጋሩ ሰራሕተይናታት ዝነበሩዎም ትካላት ንግዲ ወይ ተዓፅዮም እዮም ወይ ድማ ኣብ ስራሕቶም ጣልቃ ተኣትዮም እዩ።

እገዳታት ጉዕዞ ተነቢሮም ነይሮም እዮም። ተጋሩ ድማ በቢግዚኡ ምህላዎም ኣብ ፖሊስ ቀሪቦም "ከረጋግፁ" ይግደዱ፣ እዙይ እንተዘይፈጸሞም ድማ ከም ዝእሰሩን ካልኣት መልክዓት ምንግልታዕ ከም ዝበፀሑዎምን ይፈራርሑ ነይሮም። ተጋሩ ብተደጋጋሚ ጠጠው ክብሉ ተገይሮም ይፍተሹ ነይሮም፣ ገዛውቶም ድማ ብዘይመፈተሺ ትእዛዝ ቤት ፍርዲ ይፍተሹ ነይሮም። ትግርኛ ደርፊ ዘዘውትሩ ኣብያተ መስተን ካልኣት መድረኻት ሓፋሽን ኣብ ዒላማ ኣትዮም ነይሮም፣ ብዙሓት ድማ ተዓፅዮም እዮም።

ነቲ ከም ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብክፋል ክጠፍኡ ዝተትሓዘ ሓሳብ ብቐፃልነት ዘርእዩ ገበናት ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ተፈጻሚ እዮም። እዙይ ድማ ኣብ ነፀብራቕ እቲ ኣብ ላዕላይ ዝተገለፀ ዓመፅ ዝመልኦ መግለጺ ተራእዩ እዩ፣ ብወተሃደር ሰራዊት ኢትዮጵያ ዝተደፈረት ሓንቲ ሰበይቲ "ንትግራይን ንኹሎም ተጋሩን ክነጥፍኦም ኢና" ተባሂላ እያ። እዞም ምፍርራሓት ንዓበይቲ ጥራሕ እንተይኮኑ ንህፃናት ቆልዑ እውን ተነጊሮም እዮም። እዙይ ገበናት ኣብ ዝተፈፀሙሉ ኣግባብ እውን ተንፀባሪቐ እዩ፣ ንኣብነት ንተጋሩ ፈሊኻ ግዳያት ምግባር። ተጋሩ ካብ ትግራይ ክወፅኡ እንትፍትኑ ኣብ ሓደ ሓደ ኣጋጣሚታት ክሃድሙ እንትፍትኑ ተቐቲሎም እዮም፣ ወይ ድማ ተገዲዶም ተመሊሶም ግዳያት በደል ክኾኑ ተገይሮም እዮም።

ኣብ ጎንደር ትግራይ ሓገዝ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ንምርካብ ዝተወሰደ ስትራቴጂካዊ መሣሪባ እውን ብዙሕ መልእኽቲ ዘሕልፍ እዩ። ቅድም ክብል ኤርትራ ፀላኢት ወይ መነሓንሕቲ ኢትዮጵያ ኮይና መሻርኽቲ ክትከውን ዘይሕሰብ ዝነበረ እንትኸውን፣ ሰራዊት ምክልኻል ኤርትራ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ግሉፅ ፅልኣት ከም ዝነበሮ ዝፍለጥ እዩ ነይሩ።

→ ክፋል 5 - መ -1 እዚ ፀብፃብ።

ኣባላት ምልሻ ኣምሓራ፣ ፋኖን ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓዊሱ ሓደ ሓደ ውልቀሰባት ክልል ኣምሓራ ተጋሩ ብመንነቶም ከም ብሔራዊ ጉጅለ ብምሉእ ወይ ብክፋል ናይ ምጥፋእ ፍሉይ ሓሳብ ከም ዝነበሮም ዘእምን ምእኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ኣባላት ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ብተመሳሳሊ ብፍላይ ምስ ታሪኻዊ ምስሕሓብ ትሕዝቶ መሬት ብምዝማድ ብተጋሩ ኣብ ልዕሊ ኣምሓራ ወፅዓን ፅንተትን ተፈጻሚ እዩ ምስ ዝብል ብምትሕሓዝ ተጋሩ ክጠፍኡ ከም ዝግብኦም ፅልኢ ዝቐርፁ መግለፅታት ይጥቀሙ ነይሮም እዮም።

እቲ ጎንደ ምስ ተጀመረ፣ ምዕራብ ትግራይ ኣብ ቁፅፅር መንግስቲ ፊደራልን ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ወዲቛ፤ ክልቲኦም ድማ ኣብቲ ሽዑኡ ተመስሪቱ ዝነበረ ግዝያዊ ምምሕዳር ተሳቲፎም እዮም። ንተጋሩ ንምጉዳእ ወይ ጠቕሊልካ ንምጥፋእ እንተነኣሰ ድማ ካብቲ ግዝኣት ንሱ ንምፍንቓል ዝዓለሙ ዝመስሉ መጠነ-ሰፋሕቲ ስጉምታታት ድማ ተወሲዶም እዮም። እዙይ ድማ ብልሳነ ትግራይ ምዝራብ ምክልካል፣ ንተጋሩ ኣገዳሺ ዝኾነ ቀረብ ሰብኣዊ ሓገዝ ምክልካል፣ ከምኡ ድማ ንዕለታዊ ናብርኦም ወሰንቲ ዝኾኑ ኣዘርእትን እንስሳ ዘቤትን ምምንጫል ይጠቓልል። ኣብ ተመሳሳሊ ግዜ ተወለድቲ ብሔር ኣምሓራ ዝኾኑ ውልቀ ሰባት ቕድም ክብል ተጋሩ ኣብ ዝነበሩሉ መሬት ንክነብሩ ናይ ምሕገዝ ስራሕቲ ተሰሪሖም እዮም። ኣሸሓት ተጋሩ ተኣሲሮም እዮም፣ ኣብ ሓይ ሓይ ኩነታት ድማ ክወግኡሉ ኣብ ዝኸለሉ ክሊ ዕድመ ዝነበሩ ተጋሩ ብጃምላ ተቐቲሎም እዮም።

ንተጋሩ ናብ ካልኣት ከባቢታት ናይ ምፍንቓል ድሌት ወይ ባህሊ ተጋሩ ናይ ምጥፋእ ሓሳብ ዘረጋግፀ መርትዖ ንተጋሩ ብኣካሎም ናይ ምጥፋእ ዕላማ ንምርግጋፅ ዘኸእል ፅቡቕ መርትዖ እዩ፤ ኮይኑ ግን ንሱ ጥራሕ እኹል ኣይኮነን። እቲ መፅናዕቲ ብዓሚቕ ፍረ-ነገረ ተኮር እዩ፤ ኣግባብነት ዘለዎም ዕላዊ መግለፅታት ጥራሕ እንተይኮነ ኣግባብነት ዘለዎም ተግባራት ፈፀምቲ ገበንን ነቲ ዓውዲ ኣፈፃፀማ ብሰፊሑን ኣብ ግምት ዘእተወ እዩ።

ኣንፃር ተጋሩ ተጓዳዪ ኣገላልፃ ገበናት ኣብ ዝፍፀሙሉ ኩነታት ብቕሉዕ ዝፍፀም እዩ ነይሩ። ንኣብነት ብተሸከርካሪት ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ዝተወቐዐ ሓይ ነጋዳይ “ንስኻ ኣባል ጁንታ ኢኻ! ዕጫኻ እዙይ እዩ! ካብዚ መሬት እዙይ ክንድምስሰኩም ኢና!” ዝብል መልእኽቲ ተነጊሩዎ እዩ። ተኣሲሮም ዝነበሩ ተጋሩ ድማ ኣምሓሩ ሓለውቲ “ኩሎም ተጋሩ ክወግኡ ኣለዎም፤ ንኹሉኹም ክነጥፍኣኩም ኢና” እንትብሉ ሰሚዖምዎም እዮም። ካልእ ድማ “ተጋሩ እኮ ሰባት ኣይኮኑን ነይሮም፣ ኣትማን እምበር” ኢሉ ተዛሪቡ እዩ።

ብተመሳሳሊ ግዳያት ብትግራይ ወይ ካልኦት ጥራሕ ተፈልዮም ከም ዝተጠቐሙ እዮም ዝኣምኑ። ሓይ ዝተሓወደሰ መንነት ዘለዎ ሰብ “ኣንቲ ንጥብ ደም ትግራይ ኣይነት ኣብ ዝኾነ ሰብ እንተሃልፉ መቐፃዕቲ ሞት እያ ተስዕብ” ኢሉ ገሊፁ እዩ። ካልእ ድማ ክንደየናይ “ንትግራይ ምቕታል ከም ናይ ጅግንነት ተግባር” ተገይሩ ተወሲዶ ከም ዝነበረ ገሊፁ፣ ተጋሩ ናይ ሕገ ከለላ ከም ዘይነበሮም እንትገልፅ ድማ “ዝኾነ ሰብ ክቐትለካ እዩ ዝደሊ” ኢሉ ገሊፁዎ እዩ።

ኣብ ሓይ ኣጋጣሚ፣ ሓለውቲ ቤት ህንፃትን ናይ ከባቢ ሰላማዊ ሕብረተሰብን ኣባላት ሓይሊ ምክልኻል ኢትዮጵያ ዝነበሩ እሱራት ተጋሩ ቐቲሎም እዮም። ቐድሚ እዚ መጥቃዕቲ እዙይ፣ ሓይ ናይ ከባቢ ረድዮ ጣብያ ነቲ ናይ ከባቢ ማሕበረ ሰብ ኣባላት ሓይልታት ምክልኻል ኢትዮጵያ ዝኾኑ ደቃቶም ኣብቲ ጎንደ ከም ዝተቐትሉ፣ እቶም እሱራት ድማ (እቶም እሱራት ተሓተትቲ እዮም ዝብል ንምምልኻት) ኣባላት ጁንታ ከም ዝኾኑ ከም ዘቃለሉ ተገሊፁ እዩ። ካብቲ ሓይጋ ዝተረፉ ድማ ብድሕሪ እቲ መቐተልቲ ዘምለጡ እሱራት ከይህልዉ ነበርቲ እቲ ከባቢ ክእልኹዎም ንምትብባዕ ዳግማይ ፈነወ ረድዮ ከም ዝተገበረ ገሊፀም እዮም። ከባቢያዊ ሰብ ስልጣን እውን ብመገልጻ ድምዒ ገይሮም ተመሳሳሊ መተሓሰስቢ ደጊሞም ይቃልሉ ከም ዝነበሩ ተገሊፁ እዩ።

ምስ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ወይ ምስኦም ምስ ዝተዛመዱ ሓይልታት ዝተሓሓዙ ፆታዊ መጥቃዕቲ እውን ብግልፂ ምስ ናይ ምፅናት ሓሳብ ዝተኣሳሰር እዩ። ንኣብነት፣ ኣንቲ ብኣባላት ሚሊሻ ፋኖ (ምስ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ ዝተዛመዱ) ዝተደፈረት ሰበይቲ ብደፈረታ “ተጋሩ ካብዚ መሬት ክጠፍኡ ኣለዎም”፣ “እኩያት” ከምዝኾኑ፣ ከምኡ ድማ “ደምኪ ኢና ነፅርዮ ዘለና” ዝብሉ ሓሳባት ተዛሪቦምዎ እዮም። ካልእ ዝተደፈረት ሰበይቲ ድማ ብደፈረኣ “ደጊምኪ ትግራይ ከይትወልዱ ምእንታን ማህፀንኪ ከባላሽዎ እዩ፤ ተጋሩ ቆልዑ ከም ካንሰር ኣብ ውሽጢ እዮም ዝዓብዩ” ዝብል ዘረባ ተዛሪቡዎ እዩ። ሓይ ዶክተር ከም ዝሓበሮ፣ ግዳያት መድፈርቲ ዝኾና ደቂ ኣንስትዮ ብደፈረተን ዝድፈሩ ዘለዎ “ኣምሓሩ

ከኸና ምእንታን እንተነሳ ግን ትግራዊዎቹን ከገድፋ [...] ደመን ንምፅራይ” ከም ዝኸነ ተነገሩዎን እዩ ክብል ፀብዒቡ እዩ።

→ ክፋል 5 - መ - 2 እዚ ፀብዒብ።

ወታደራት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ንተጋሩ ብመንነቶም ከም ብሔራዊ ጉጅለ ናይ ምጥፋእ ፍሉይ ሓሳብ ከም ዝነበሮም ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ኣንፃር ተጋሩ ዝኸነ ተጓፍፍዎ መግለፂ ብኣባላት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ኣብ ዝተፈፀሙ ገበናት እውን ብግልፂ ተንፀባሪቐ እዩ። ንኣብነት፣ ሓንቲ ነብሰፀር ሰበይቲ ምስ ተደፈረት ብደፈርታ “ኣካላትክን ደምክን ክነፀርዩኪ ኢና” ከምኡ ድማ “ውላድኪ ኣጥፊእና ዳግም ከም ዘይትወልዱ ክንገብረኪ ኢና” ዝብሉ ዘረባታት ተዛሪቦምዎ እዮም። ክልእ ድማ “ንተጋሩ እስኪ ንወለዶታት ነጥፋኦም” ዝብል ተነገሩዎ እዩ። ካብ መጥቓዕቲ ብሕይወቶም ዝወፀኡ ተጋሩ ወታደራት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ተጋሩ “ክትጠምዩ ኢኹም፣ ብድሕሪኡ ድማ ሰብኡትኩም ቀቲልና ንኣንስትዮም ክንደፍረን ኢና” ከምኡ ድማ “እታ ዓዲ ካብ ከማኹም ዝበሉ ህዝቢ ክትፀረ እያ” ዝብሉ ሓሳባት እንትገልፁ ሰሚዖምዎም እዮም።

ምስዚ መግለፂ እዙይ ዝሰነ፣ ብሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ዝተፈፀሙ ገበናት ሰብኡት ዝተቐተልሉ ኣንስቲ ድማ ዝተደፈሩሉ ስልታዊ ኣፈፃፀማ ዘንፀባረቐ እዮም። ወታደራት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ መብዛሕትኡ ግዜ ትግርኛ ስለ ዝዛረቡ ኣብ ናይ ጥምረት ወፍርታት እውን ከም ተርጎምቲ ይገልግሉ ነይሮም እዮም። ፈተሻታት ገዛ-ን-ገዛ እንትግበሩ፣ ኣባላት ህ.ወ.ሓ.ት. ይኹኑ ኣይኹኑ ብዘይምፅራይ ተጋሩ ሰብኡት ጥራሕ እዮም ይእልኹ ነይሮም። ሓይ ሓይ ግዜ “ልዕሊ ሓሙሽተ ዓመት ዝኸነ ኩሉ ትግራዊ ከም ዝቐትሉ” እንትዛረቡ ይስምዑ ነይሮም እዮም። ብተመሳሳሊ፣ ኣንስቲ ዕላማ ፆታዊ መጥቓዕቲ ክገብሩ ከም ዝተኣዘዙ ከምኡ ድማ “እዞም ተግባራት ኣንፃር ተጋሩ ሕነ እዮም” ኢሎም ይገልፁ ከም ዝነበሩ ተገሊፁ እዩ።

ቅድሚ ዝተወሰኑ ኣዋርሕ ተፃብኦታት ንምቁራፅ ስምምዕ ተገይሩ እኪ እንተነበረ ወታደራት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ክሰብ ጥሪ 2015 ዓ.ም. ኣብ ትግራይ ፀኒሖም እዮም። ኣብዚ ግዜ እዙይ፣ ንተጋሩ ዕላማ ገበን ገይሮምዎም ፀኒሖም እዮም። ዝፀንሕዎ ብዘይዕላዊ ኣፍልጦ እንተዝኸውን እውን እዙይ ብውልቆኦም ንተጋሩ ከም ጉጅለ ምሉእ ብምሉእ ወይ ብኸፋል ናይ ምጥፋእ ሓሳብ ከም ዝነበሮም ብዝበለፀ ዘረጋግፀ እዩ።

‘እቲ ኣብ 90ታት ዝገበርኩምዎ ሕዚ እውን እንተኸነ ኣይረሳዕናዮን። ድሕሪ ደጊም ሓንቲ ትግራዊዎቹ ሰበይቲ ካብ ትግራዊ ሰብኡይ ኣይትወልድን።’

- ካብ ማሕፀን ዝተደፈረት ሰበይቲ ብሓይ ዶክተር ኣብ ዝወፀኦ ብጥሽ ወረቐት ብወታደራት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ተፃሒፉ ዝተረኸበ መዘኻኸሪ።

→ ክፋል 5 - መ - 3 እዚ ፀብዒብ።

እቲ ኣብ ላዕላይ ዝተገለፀ ሓሳብ ሒዞም ኣባላት ሓይልታት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ገበን ፅንተት ዘረጋግፁ ኣርባዕተ ተግባራት፡ ንተጋሩ ምቕታል፣ ከቢድ ኣካላዊ ወይ ስነ-ኣእምሮኣዊ መጉዳእቲ ምብፃሕ፣ ጥፍኣቶም ብምዕላም ንተጋሩ ኮነ ኢልካ ኣብ ሕሱም ኩነታት ሕይወት ክወድቁ ምግባር፣ ከምኡ ድማ ኣብ ሞንጎ ተጋሩ ወሊድ ከይህሉ ንምክልኻል ዝዓለሙ ስጉምታታት ናይ ምውሳድ ተግባራት ከም ዝፈፀሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ተግባራት ቅጥሎች

ብሔራዊ ጥራት ለሀገር ዘላቂ መርህ ጠቅላላ ቅጥሎች ዝምታ ተጋሩ ምጣኔ ለሀገር እንዲሰጥ እና ለሀገር ደህንነት ግምታት ብሔራዊ አብ ዓሰርተታት አሻራት ምዕላቡ ይመስሉ። ከብቶም ዘስከራክሎ ገበያት፣ ሰብአትን ተባዕትዮ ቆልዑን ብዙይመጠን ዕላማ ቅጥሎች እንትኾኑ፣ አንስትን አዋልድን ድማ ዕላማ ስታዊ መጥቃዕቲ ከይኖም እዮም።

አብዘም ዝስዕቡ አጋጣሚታት ሓዊሱ፣ አባላት ሓይልታት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ አምሓራን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን ብዙሓት ተጋሩ ከም ዝቐተሉ ተሓቢሩ እዩ።

- አባላት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ አብ ውሽጢ ወይ አብ ከባቢ ማይካድራ፣ አደባይ፣ ምዕራብ አባያ፣ ዛላምበሳ፣ ዓድዋ፣ ማሕበረ ዴጎ፣ ዕዳጋ ቶጎጋ፣ ከምኡ ማ አብ ዝተፋላለዩ ከባብታት ምዕራብ ትግራይ አብ ቅጥሎት ከም ዝተሰተፉ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።
- አባላት ፍሉይ ሓይሊ አምሓራ አብ ውሽጢ ወይ አብ ከባቢ ማይካድራ፣ አደባይ፣ ሓመራ፣ ራው[ያ]ን፣ ከምኡ ድማ አብ ዝተፋላለዩ ከባብታት ምዕራብ ትግራይ አብ መቐተልቲ ከም ዝተሰተፉ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።
- አባላት ሓይልታት ምክልካል ኤርትራ አብ ውሽጢ ወይ አብ ከባቢ ኣኸሱም፣ ዛላምበሳ፣ ሕፃ፣ ዓዲግራት፣ ዓድዋ፣ ነበላት፣ ከምኡ ድማ አብ ውሽጢ ወይ አብ ከባቢ ገጠራት ማርያም ሸዊቶ፣ ገርዓ፣ ዓዲ ብጪ፣ ዓዲ ጭዋ፣ ምንድብድብ፣ ክፍድመት፣ ራህያ፣ እንዳባገራማን ኩምሮን አብ መቐተልቲ ከም ዝተሰተፉ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

→ ክፋል 5 - ረ - 1 እዚ ፀብፃብ።

ወሊድ ንምክልካል ዝዓለሙ ተግባራትን ሓዊሱ ከቢድ ኣካላውን ስነ-አእምሮኣውን መጉዳእቲ፣ ስታዊ ምጥቃዕትን

አባላት ኩሎም ሰለስቲኦም ሓይልታት አብ ልዕሊ ብዙሓት ተጋሩ ብምስቓይ፣ ብሓይሊ ምድፋርን ብኸልኦት መልክዓት ስታዊ ዓመፅን፣ ከምኡ ድማ ኣካላት ብምቁርራፅ ከቢድ ኣካላውን ስነ-አእምሮኣውን መጉዳእቲ ከም ዘብፀሉ ተሓቢሩ እዩ። ተፈጻሚም ከብ ዝተባህሉ ተግባራት በቲ ዝድሉ መለክዒ ፍሉይ ስነ-አእምሮኣዊ መጉዳእቲ አስዒቦም ክበሃሉ ዝኸእሉ እዘም አብ ለዕላይ ዝተገለፁ ተግባራት አብ ቅድሚ ኣባላት ስድራ ምፍፃምም ከምኡ ድማ አብ ባህላዊ ስርዓት ቀብሪ ጣልቃ ምእታውን የጠቓልሉ።

“ትግራይ ወይቲ ማህፀን ክትወልድ የብላን”

አባላት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ አምሓራን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን ኣገዲድካ ምድፋር ሓዊሱ ንተጋሩ ምውላድ ንምክልካል ዝዓለሙ ተግባራት ስታዊ ዓመፅ ፈጻሚም እዮም። ባህሊ ትግራይ ኣባታዊ ስለዝኾነ ትግራዊ ብዘይኮነ ደፋሪ ተደፈርካ ምጥናስ ውፅኢቲ ናይቲ ዝውላድ ህፃን ትግራዊ ከይኑ ምስ መንነቱ ናይ ምውላድ መሰሉ ዘስእን እዩ። ፈፀምቲ እቲ ገበን ነቲ ገበን እንትፍፀሙ ነዚ ሓሳብ ገሊፃምዎ እዮም፤ ንኣብነት፣ ንኣንቲ ግዳይ “ሰብኣይ ከም ኮንኪ ክንቀትለኪ ኔርና ኢና፤ ኣንስትዮ ግን ኣምሓሩ ማማያት ክወልዳ ይኸእላ እዮን” ኢሎምዎ እዮም።

ብተወሰኹ፣ ብዙሓት ተግባራት ስታዊ ዓመፅ እተን ግዳያት ብድሕራኡ ብመጉዳእቲ ኣካላን ክወልዳ ከም ዘይኸእላ ናይ ምግባር እምነት ወይ ሓሳብ ብዘመለኸት ኣግባብ ወይ ኩነታት ኣፈፃፀማ እዮም ተፈጻሚም። ሓንቲ ብወታደራት ሰራዊት ምክልካል ሃገር ኢትዮጵያን ሓይልታት ምክልካል ኤርትራን ብኸልቲኦም ዝተደፈረት ሰበይቲ ብደፈረታ፣ “ትግራዊ ተቓላሳይ ከይትወልዳ ምእንታን ማህፀንኪ ክነባላሽዎ ደሊና፤ ብኤቶ.ኣይ.ቪ. ክነራኸሰኪ ኢና” ተባሂላ ተነገራ እያ። ካልእ ሰበይቲ ድማ፣ “ባእስና ምስ ማህፀንኪ እዩ። ማህፀንኪ እዩ ወያነ ዝወልድ። ትግራይ ወይቲ ማህፀን

ፍፁም ክትወልድ ዮብላን” ተባሂላ ተነገራ እያ። ካልእ ተወሳኪት ሰበይቲ ድማ “ማህፀና ክበላሽ ኣለዎ፤ ደጊሙ ድማ ክወልድ ዮብላን” ዝብል ምፍርራሕን ሓሳብን ተነገሩዎ እዩ።

ባዕዲ ነገራት ምእታው፣ ኣካላት ምቁርራፅን ብሓዊ ምንዳድን ሓዊሱ ኣገዲድካ ምድፋር ዝተፈፀመሉ ጭካነን ግፍዕን ድማ ነተን ግዳያት ምስ ናይ ምቕሳልን ናይ ምልማስን ሓሳብ ተሳንዩ ዝኸይድ እዩ። ብተመሳሰሎ፣ ህፃናት ኣባላት ስድርኦም እንትድፈሩ ክረእዩ ይግደዱ ነይሮም፤ ወይ ድማ ኣባላት ስድራ ነንባዕሎም ተግባራት ጾታዊ ርክብ ክገብሩ ይግደዱ ነይሮም። እዞም ተግባራት እዚኣቶም ስዒቡ ምውላድ ክኸልክል ዝኸእል ስነ-ኣእምሮኣዊ ቅልውላው ክፈጥሩ ዝኸእሉ እዮም። ኣብ መወዳእታ፣ ነብሰፁር ኣንስቲ ከም ዕማም ዕላማ ዝተገበሩ ምዃንን ዝገልፁ ሓበሬታ እኳ እንተዘይሃለወ፣ ከምኣን ዝኣመሰላ ኣንስቲ ከም ዝተጠቐሙ ጥራሕ እንተይኮነስ ዘይተወልዱ ደቀን እውን ኣብቶም ኣጋጣምታት ከም ዝተጠቐሙ ዘመለኸቱ ሓበሬታታት ኣለዉ እዮም።

→ ክፋል 5 - ረ - 2 እዚ ፀብፃብ።

→ ክፋል 5 - ረ - 4 እዚ ፀብፃብ።

ብትልሚ ንተጋሩ ንምጥፋእ ዝተፈፀሙ ኣብ ሕሱም ኩነታት ሕይወት ናይ ምውዳቕ ተግባራት

ብፍላይ፣ ኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ከምኡ ድማ/ወይ ምስኦም ዝተዛመዱ ሰበ ስልጣን፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራ፣ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ምስኦም ዝዛመዱ ሰበ ስልጣንን ብኸልተ መልክዕ ንተጋሩ ንምጥፋእ ዝዓለሙ ኣብ ሕሱም ኩነታት ሕይወት ናይ ምውዳቕ ተግባራት ፈፂሞም እዮም። ንህዝቢ ትግራይ ቀረብ ምግብ ብምክልኻል ንዓፀብ ብምቅላዕ፣ ከምኡ ድማ ኮነ ኢልካ ስርዓት ሓለዎ ጥዕና ትግራይ ብምዕናው።

ኣብ ኩነታት ትግራይ፣ እዞም መሰረታዊ ቐረባት እዚኣቶም ምክልኻል ንሰላማዊ ማሕበረ ሰብ ናብ ሓይጋ ዘቃልዕ ጥራሕ እንተይኮነስ ብጭቡጥ እውን መጠነ-ሰፊሕ ሙንዳእትን ሞትን ኣስዒቡ እዩ።

ብመንፅር እቲ ፈላማይ ዛዕባ ህዝቢ ትግራይ ሰብኣዊ ሓገዝ ናብ ትግራይ ከይኣቱ ናይ ምክልኻልን ህዝቢ ትግራይ ንሕይወቱ ዝድረኽሎም ዝራእቲ ሕርሻን ተሓራሲ መሬትን ናይ ምዕናውን ተግባራት ኣጣሚሮም ብዝሓዙ ስጉምታታት ቀረብ ምግብ ከይረክብ ተገይሩ እዩ። እዞም ተግባራት እዚኣቶም ቅድሚ እቲ ጎንዲ ኣብ ዝነበሩ እዋናት ኣትሒዙ እውን ንዝፀንሐ ፀገም ውሕስና ምግብ ክጋደድ ገይሮምዎ እዮም።

ብፍላይ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን ምስኦም ዝዛመዱ ሰበ ስልጣንን ኣብ ናይቲ ጎንዲ ወሰንቲ እዋናት ሰብኣዊ ሓገዝ ናብ ትግራይ ከይኣቱ ከልኪሎም እዮም። ሓገዝ ምግብ ካብቶም ዝግብኦም ተጠቀምቲ ወፃኢ ኣብ ካልእ ከም ዝወዓለ ዝሕብሩ ጭቡጥት ፀብፃባት እውን ነይሮም እዮም። ንዓለም-ለኸ ዘይመንግስታውያን ትካላት ተዋሂቡ ዝነበረ ፍቓድ ስራሕ እውን ተሰሪዙ እዩ። ሽዑኡ ዝነበረ ምላሽ መንግስቲ ኢትዮጵያ ፀገም ከም ዘሎ ምክኣድ እዩ። ፅልዎ ናይዞም ተግባራት እዚኣቶም ሰማይ ብዝዓረገ ዋጋ ምግብን ግሉፅ ብዝነበረ ዘይውፅኢታዊ ክፍፍል ምግብን ተንፀባሪቕ እዩ።

ብተመሳሰሎ ግዜ፣ ወታደራት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ብተኸታታሊ ዝራእቲ ሕርሻን ምህርትን ኣቃዲሎም፣ እንስሳ ዘቤት ቀቲሎም፣ ከምኡ ድማ ናውቲ ሕርሻ ኣቃዲሎም እዮም። ሓይልሎም ዝነበረ ብልሓት ድማ ክፍልታት ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ እቲ ሓፋሽ ማሕበረ ሰብ ከይሓርስ ክኸልክሉዎ ድሌት ስለዝነበሮም “ኣይትሓርቡን፣ ምህርቲ ኣይትእክቡን፣ ዝኸነ ሓገዝ ኣይትረኽቡን፤ እዙይ ክትገብሩ እንተፈቲኑኩም ክንቀፅዎኩም ኢና” እንዳበሉ ዝኸልክልዎ ምንባሮም እዩ።

ፅንተት ዘይተፈጸመ እንተዝኸውን ነይሩ እኳ፣ ብቐጥታን ብዕላውን ፅንተት ክፍፀም ምጉስጓስ ብዓለም-ለኽ ሕገ ዓርሱ ዝኸኣለ ገበን እዩ። እዙይ እንትበሃል ብባህሪኡም ናይ ውልቆም እንተይኮነስ ካልኣት ሓደ ወይ ልዕሊኡ ዝኾኑ ሰባት ተግባራት ፅንተት ንክፍፀሙ ሓፋሽ ብዝሰምዖ ፃውዒት/ምልዕዓል ምግባር ንምግላፅ እዩ። መብዛሕትኡ ግዜ፣ ነቶም ኣግባብነት ዘለዎም መግለፅታት ዝተገለፁሉ ዓውዲ ኣብ ግምት ብምእታው ምስ ኩነታት ፈፀምቲ እቲ ገበንን እቲ መግለጺ ንመን ተሓሲቡ ከም ዝተገለፀን ኣብ ግምት ብምእታው ምትርጓም ኣድላዪ እዩ። እቲ ዝተሓሰበ ከም ዝተፈፀመ ምርግጋፅ እኳ ኣድላዪ እንተዘይኮነ፣ በዚ ገበን ተሓታቲ ንምዃን እቲ ፈፃሚ ነቲ ዝተፈለየ ጉጅለ ናይ ምጥፋእ ሓሳብ ከም ዝነበሮ እውን ምርግጋፅ ይደሊ እዩ።

ቅድም ክብል ከም ዝተገለፀ፣ ንተጋሩ ዘፈረርሑን ዘዋርዱን ስለ ዝነበሩ ከም ናይ ፅልኢት መግለፅታት ተባሂሎም ክምደቡ ዝኸእሉ ብዙሓት መግለፅታት ከም ዝነበሩ ብዙሕ መረዳእታ ኣሎ። መብዛሕትኡም መግለፅታት ብዕሊ ዝተወሃቡ እዮም ነይሮም።

እንተነኣሰ ካብዘም ዝተዋህቡ መግለፅታት ዝተወሰኑ እቶም ኣብ ማሕበራዊ መራኽቢ ተዋሂቦም ዝተባህሉ መግለፅታት ግብራዊ ፍፃሜ ተግባር ፅንተት ንክፍፀም ፃውዒት ዝገበሩን እቲ ክማለእ ዝግብኡ ገበን ናይ ምፍፃም ሓሳብ ኣማሊኡም ዝተፈፀሙን ስለ ዝኾኑ፣ ቀጥታን ዕላውን ጎስጓስ ፅንተት ተፈጺሞ ንምባል ክማልኡ ዝግብኡም መለክዕታት ዘማልኡ እዮም።

እቶም ብመቐልሕ መራኽቢ ሓፋሽን ካልኣት ህዝባዊ መድረኻትን ዝተዋህቡ መግለፅታት እቲ ክማለእ ዝግብኡ መለክዒ ዘማልኡ ምዃኖምን ዘይምዃኖምን እውን ብነፃ ኣካል ክምርምሩ ምግባር ኣድላዪ እዩ። ንኣብነት፣ ናይ ሰተላይት ጣብያታት ቴሌቪዥን ንተጋሩ ብሓፈሻ ዘፀላእልኡ ዝተፈለላዩ መግለፅታት ይመሓላልፉ ነይሮም እዮም። ናይ ፌስቡክ ገፅ “ኢሳት ሓዲሽ ነገር” ነዚ ዝስዕብ ሓሳብ ለጢፉ ከም ዝነበረ ተሓቢሩ እዩ።

“ንሕና እንዳሞትና ንምንታይ ኢና ነዘም ኣብ ሞንጎና ዝኒሂዉ ካሕዳማት ተጋሩ እንዕገሰም ዘለና? ጎዘሞኹም፣ ፋስኩም ወይ ከላሽንኩም ኣልዒልኩም ኣብ ኩሎም ቦታታት ወፍሪ ኣንፃር እዘም ካሕዳማት ተጋሩ ኣቀፃፅሉም። ሓይ ትግራዊ እውን ከም ዘይተርፍ ገይርኩም ጨፍጨፍ ኣቀፃፅሉም።”

→ ክፋል 5 - ሰ - 3 እዚ ፀብፃብ።

ኢትዮጵያ ኣንፃር ተጋሩ ፅንተት ከይፍፀም ናይ ምክልኻል ግብኣ ከም ዘይፈፀመት ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ኢትዮጵያ ኣንፃር ተጋሩ ፅንተት ንዝፈፀሙ ናይ ምቕፃዕ ግብኣ ከም ዘይፈፀመትን ዘይምፍፃማ ከም ዝቐለትሉን ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

እቲ ተግባር ፅንተት “ኣብ ብርኪ ታሕተዎይ መዋቕር” ዝተፈፀመ እኳ እንተዝኸውን፣ ብተወሳኺ ድማ ከም ሃገር ምስ ኢትዮጵያ ይተሓሓዝ ኣይተሓሓዝ ብዘየገድሽ፣ ኢትዮጵያ ከም ሃገር ብዓለም-ለኽ ሕገ ተመሳሰልቲ ተግባራት ከይፍፀሙ ናይ ምክልኻል ግብኣ ከም ዘይፈፀመት ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። እዚ ጉድለት እዙይ ቅሉዕን ከቢድን ሓደጋ ተግባራት ፅንተት ብቐፃልነት ንክንፀላሉ ኣበርክቶ ገይሩ እዩ።

→ ክፋል 8 - U - 2 እዚ ፀብፃብ።

ብተመሳሰሊ፣ ኢትዮጵያ ነዘም ተግባራት ናይ ምቕፃዕ ግብኣ ከም ዘይፈፀመት ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ክሳሪ ሎሚ፣ ሰለስተ ወታደራት ጥራት አገዳድካ ምድፋር ፈጻሚዎችም ተባሂሎም ተኸሲሲሶም አለው፤ 25 ብአገዳድካ ምድፋርን ጾታዊ ዓመፅን ተኸሲሶም፤ 28 ተጠርጠርቲ ድማ ብቅተለት ተኸሲሶም እዮም። ከም ገበናት አንፃር ሰብአውነትን ገበናት ኩናትን አብ ዝኣመሰሉ ከበድቲ ገበናት ዝተገበረ ዝእመን ምፅራይን ክስን ይለን።

→ **ክፋል 8 እዚ ፀብፃብ።**

ገበናት አንፃር ሰብአውነት ዝምልከቱ ርክብታት

“ንእና ሰላማውያን ኢና”

እቲ ኣባል ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ‘እው፣ ሰላማውን ኢና ንእልሽ ዘለና! ክብል መሊሱ።’

በቢቦትኡ ዝሞቱ ራሳታት ወዲቕም ይረክቡ ነይሮም።”

እቲ ኣብ ላዕላይ ዝተገለፀ ተግባር ፅንተት ንምባል ዘይበቅዕ እንተዝኸውን እውን፣ እቲ ተግባር ገበናት አንፃር ሰብአውነት ከም ዝኸነ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ብርግፅ፣ እዚ መደምደምታ እዙይ ቕድም ክብል ብኸልኦት ብዙሓት ዓድታትን ትካላትን እውን ዝተበፀሐ እዩ። እዞም ገበናት እዚኦም ናይ ምፅናት ሓሳብ ከም ዘሎ ምርግጋፅ ኣይሓቱን፤ ንዝተወሰኑ ውሑዳት ጉጅለታት ጥራት እውን ኣይኮኑን ከለላ ዝህቡ፤ ኣብ ኩነታት መጠነ-ሰፊሕ ወይ ስርዓታዊ ጥሕሰት አንፃር ሰላማዊ ሕብረተ ሰብ ዝተፈፀሙ ብምኸኛም ጥራት ተፈልዮም ዝትርጎሙ እዮም።

እዮም ኣብ ልዕላ ኣባላት ሰላማዊያን ሕብረተ ሰባት ተጋሩ ተፈጻሚዎም ዝተባህሉ ገበናት መጠነ-ሰፊሕ መጥቃዕቲ ዝብል ትርጉም ዘማልኡ ብቕፅሮም ብጠዕሚ ክንዲ ዝኣክል ብዙሓት እዮም፣ ብንውሓቱ እኹል ንዝኸነ ግዜ ዝተፈፀሙ እውን እዮም። ብጠዕሚ ንኢሱ እንተተባህለ፣ እቲ ቕድም ክብል ዝተገለፀ ተግባር ገበናት አንፃር ሰብአውነት ዝኸኑ ቅትለት፣ ጨፍጨፍ፣ ምስቕይ፣ አገዳድካ ምድፋርን ካልኣት መልክዓት ጾታዊ መጥቃዕትን፣ ከምኡ ድማ ካልኣት ዘይሰብአውያን ተግባራት ብኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ከም ዝተፈፀሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ከምዘሎ ዘረጋግፅ እዩ።

ምስቕይ

ከብዘም ኣብ ላዕላይ ዝተገለፀ ገበናት ኣብ ልዕላ ተጋሩ ብምክንያት ብሄር ወይ ፖለቲካ መድልዎ ንምፍፃም ብምሕሳብ ከም ዝተፈፀሙ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። በዙይ መሰረት፣ ኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ገበን አንፃር ሰብአውነት ብዝኸነ ተግባር ምግፋዕ ተሓተትቲ ከም ዝኸኑ ንምእማን ዘኸእል ምክንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። እዚ መደምደምታ እዙይ ኣብ ትግራይ ኣብ ልዕላ ዝነበሩ ሰራሕተይናታት ሰብአዊ ሓገዝ ብሄሮም ብዘየገድሹ ዝተፈፀሙ ቅተለታት ብዝምልከት ፀብፃባት፣ ንጋዜጠይናታት ዕላማ ምግባር፣ ብፍላይ ኣብ ብዙሓት ኣጋጣምታት ዝእሰሩን ኣብ ቀይዲ ዝውዕሉን ዝነበሩ ኢትዮጵያውያን ጋዜጠይናታት ብዝምልከቱ ፀብፃባት ዝኣመሰሉ ንተጋሩ ይድግፉ እዮም ንዝተባህሉ ሰባት ፈሊኻ ምጥቃዕ ብዝምልከቱ መረዳእታታት ተረጋገፁ እዩ።

“ትንባዕ - ትግራይ ወይቲ ኣይኮነትን ድያ?”

- ንኣዲኣ ዝደፍር ዝነበረ ወታደር እታ ኣዶ ንጓላ ከይትሓቁፍ እንትኸልክል ዝተዛረበ

→ **ክፋል 6 - ለ - 1 እዚ ፀብፃብ።**

አገዳድካ ምድፋር፣ ጎንፂ መሰረት ዝገበረ ጾታዊ ዓመፅን ካልኣት ጾታ ተኮር ገበናትን

ውሑድ ግምት 10,000 ዝኸነ ተጋሩ ኣንስትን ኣዋልድን ኣብ ከይዲ እቲ ጎንፅን ኣብ ፀባሊትኡን ብኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ከም ዝተደፈሩ የመላኽት። ተጋሩ

ሰብአትን ደቂ-ተባዕትዮን ከም ዝተደፈሩን መራብሒ ኣካላቶም ምውቃዕ ዝኣመሰሉ ምታዊ በይላት ከም ዝተፈጸሙዎምን ዘመለኸቱ መረዳኢታታት እውን ኣለዉ እዮም። ካብቶም ዝተፈጸሙ ሓደ ሓደ ዓመፃት ኣብ ልዕሊ ዝተኣሰሩ ሰባት ዝተፈጸሙ ስለ ዝነበሩ፣ ከምኡ ድማ ንነዊሕ ግዜ ዝተፈጸሙ ስለ ዝኾኑ እቲ ኩነታት ካልኣት ተወሰኽቲ ገበናት ምታዊ ባርነት ከምኡ ድማ/ወይ ኣገዲድካ ምጥናስ ተፈጻሚ ምኾኑ ከም ዝኸእሉ ዘመለኸቱ እዮም።

→ ክፋል 6 - ለ - 2 እዚ ጸብፃብ፡፡

ኣገዲድካ ምፍንቓል

ብቐጥሮም ብዙሓት ተጋሩ ተገዲዶም ካብ ገዛውቶም ወይ ብሕጋዊ መንገዲ ዝነብርሉ ካብ ዝነበሩ ከባቢታት ትግራይ ተመዘቢሎም እዮም። ኣብ ምዕራብ ትግራይ፣ ንኣብነት፣ ሓደ ግምት ከም ዘቐመጡ እዚ ግዲድ ምፍንቓል ቅድሚ እቲ ጎንዲ ካብ ዝነበሩ ነበርቲ ካብ 75-90% ከም ዝጸለገዎ ኣቐሚጡ እዩ። ዘሎ መርትዖ ከም ዘመለኸቶ እንተነኣሰ መብዛሕትኦም እዞም ምንቅስቓሳት ምስጓግ ወይ ግዲድ ምፍንቓል ክበሃሉ ብዝኸእሉ ናይ ጎንዲ ናይ ምግዳድ ተግባራት ዝተፈጸሙ እዮም። መብዛሕትኦ ግዜ እዞይ ኣብ ልዕሊ ሰላማውያን ድሕሪ ዝፍጹም ከም ቅትለት ወይ ኣገዲድካ ምድፋር ዝኣመሰሉ ርኡያት ገበናት ስዒቡ ዘጋጠሙ እዩ። ነዞይ ንምግላፅ ሓንቲ ሰበይቲ “ቀዲሉ ኣብ ልዕሊይ ክፍጹም ከም ዝኸእል” ምስ ኣረጋገጸኩ “ኣብቲ ከባቢ ብዙሓት ኣንስቲ ተደፈረን እዩን፤ ስለ ዝኾነ፣ ሓንቲ ነገር እውን ኣይሓዘኩን፤ ጥራሕ ኢደይ እዩ ለቕቐ።” ብምባል ገሊፃቶ እዩ።

ተጋሩ ብግዲድ ኩነታት ካብቲ ቦታ ክወፅኡ ብዝምልከቶም ሰበ ስልጣን ዝተሰለጠ እዩ፤ ንኣብነት፣ ኣውቶብሳትን ካልኣት ተሽከርከርትን ብምቕራብ፣ ተጋሩ ናብ ገዛውቶም ከይምለሱ ንምዕጋት ድማ መለለዩ መንገዶም ብምምንጣል ተፈጻሙ እዩ። ኣብ ትሕቲ ቁፅፅር ሰበ ስልጣን ኣምሓራ ምስ ኣተወ፣ ተጋሩ ናብ ምዕራብ ትግራይ ከይኣትዉ ዝተኸልከሉሎም ኣጋጣምታተት እውን ኣለዉ እዮም።

ዘይሕጋዊ ማእሰርትን ግዲድ ምስዋርን

ኣብ እዋን እቲ ጎንዲ ሰላማውያን ተጋሩ ብብዙሓት ቁፅርታት ከም ዝተኣሰሩን ኣብ ደርዘናት ቦታታት ተታሒዞም ከም ዝነበሩን ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ካብቶም ኣብ ቁፅፅር ዝወዓሉ ከም ኣካል ኣስተዋፅኦ ኢትዮጵያ ንኣይልታት ምኽባር ሰላም ሕቡራት መንግስታት ከይኖም ዘገልግሎ ዝነበሩ እውን ሓዊስካ ካብ ስርሖም ብምኽንያት ብሔራዊ መንገዶም ዝተባረሩ ዝመስሉ ኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ዝነበሩ ተጋሩ ይርከብዎም እዮም። ኩነታት ኣተኣሳስርኦም እኹል ቀረብ ምግብ ዘይርከቡሉ ዓመፅ (ምታዊ ዓመፅ እውን ሓዊሱ) ከም ዝፍጹም ብተደጋጋሚ ዝግለጹ ሕጻናት ኩነታት እዩ ነይሩ። ዝተኣከበ መርትዖ ከም ዘመለኸቶ እዮም እሱራት ኣብ ጥቅምቲ 2015 ዓ.ም. ስምምዕ ምቁራፅ ተፃብኦ ምባል ምስ ተፈረመ እውን እንተኾነ ኣብ ማእሰርቲ ከም ዝጸንጡ እዩ።

ብተወሳኺ፣ እቲ ዝተኣከበ መርትዖ ከም ዘመለኸቶ ሓደ ሓደ እሱራት ዕጩኦምን ኣበይ ከም ዘለዉን ዘይተፈለጠ ስለዝነበረ፣ እዚ ኣበይ ከም ዘለዉ ከይፍለጡ ናይ ምግባር ተግባር ድማ ብመሪሕነት መንግስቲ ወይ ሓደ ፖለቲካዊ ውዳቤ ዝተፈጸመ ከይኑ ነዞም እሱራት ንነዊሕ እዋን ከለላ ሕጊ ካብ ዝረኽቡሉ ኩነታት ንምርሓቕ ዓሊሙ ዝተፈጸመ ስለዝነበረ ግዳያት ግዲድ ምስዋር ከም ዝኾኑ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

“ውሽጥና ክነፅሪ ነይሩና”

- ብርጌደር ጀነራል ተስፋዮ ኣያሌው፣ ሓላፊ ክፍሊ ወፍሪ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ደቂ ብሄረ ትግራይ ካብቲ ሰራዊት ምብራሮም እንተብራህርህ።

እሱራት ካብ ሓደ መእሰሪ ቦታ ናብ ካልእ እንትዛወሩ ብዝምልከቶም ሰበ ስልጣን ብተኸታታሊ መግለጻ ኣይወሃብን ነይሩ፣ ስድራ እሱራት እውን እቶም እሱራት ኣበይ ቦታ ከም ዝተተሓተ ከም ዘይንገሮም ይፅብፀብ ነይሩ እዩ።

ድሕረ ጥቅምቲ 2013 ዓ.ም. ከም መኸበርቲ ሰላም ሕቡራት መንግስታት ኮይኖም ዘገልግሉ ዝነበሩ ተጋሩ ወታሃደራት ሰራዊት ምክልኻል ኢትዮጵያ እውን በይፋ ወራዳዎም እዩ። እቲ ጎንዲ ምስ ተጀመረ፣ ሓደ ሓደ ወታደራት ብሓይሊ ዓመፅ እንተይተረፈ ተገዲዶም ናብ ኢትዮጵያ ተመሊሶም ክእሰሩ ተገይሮም እዮም - ካልኣት ድማ ናብ ኢትዮጵያ ኣይንምለስን ኢሎም ኣብ ካልኣት ዓድታት ዕቕባ ሓቲቶም እዮም።

→ ክፋል 6 - ለ - 4 እዚ ፀብፃብ።

ቅትለታት

ኣብ መወዳእታ፣ ኣባላት ከለላ ዝተገበረሎም ጉጅለ ናይ ምቕታል ተግባር ከም ኣካል ዝተኸልከለ ተግባር ፅንተት ኣግባብነት ዘለዎ ምዃን ከም ዘለዎ ኹይኑ እዞም ተግባራት እዚኣቶም ከም ገበናት ኣንፃር ሰብኣውነት ከሕትቱ ከም ዝኸለሉ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

ንፁር ቁፅረ እቶም ዝተቐተሉ ተጋሩ ኣይተፈለገን፤ እንተኾነ ግን ብውሕድ ግምት ኣብ ኣሸሓት ዝወድቕ እዩ። ብተወሳኺ፣ እቶም ናይዞም ቅትለታት ግዳያት ትግራዊ ብሔር እንተዘይሃለዎም እውን ኣብ ልዕሊ ሰላማውያን ተጋሩ ምስ ዝበፀሐ መጥቓዕቲ ብቐጥታ ዝተሓተዙ ቅትለታት ዝተፈፀሙሎም ኣጋጣምታት ኣለዉ እዮም። እዙይ ብፍላይ እንተነኣሰ 23 ሰራሕተይናታት ሰብኣዊ ሓገዝ ንዝተቐተልሉ ኩነታት ዝምልከት እዩ።

ገበናት ኩናት ዝምልከቱ ርክብታት

መብዛሕትኦም እዞም ኣብ ላዕሊ ዝተገለፁ ተግባራት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ፣ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ኣብ ሞንጎ ኢትዮጵያን ሀ.ወ.ሓ.ትን ኣብ ክሊ ዘጋጠመ ዘይዓለም-ለኸዊ ጎንዲ ዝተፈፀሙ ተግባራት ገበናት ኩናት ክበሃሉ ከም ዝኸለሉ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ብፍላይ ድማ፣ ኣብ ሓበራዊ ዓንቀፅ 3 ስምምዓት ጄኔቫ ንዝተደንገገ “ዝነኣሰ መለክዒ ነፀብራቕ ገምጋም ሰብኣውነት” ዝጥሕሱ ተግባራት ብጣዕሚ ብተደጋጋሚ ተፈጻሞም እዮም።

ኣብ ላዕሊ ከም ዝተገለፁ፣ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን ካልኣት ጉጅለታትን ናብ ሰላማዊ ህዝቢ ትግራይ ሰብኣዊ ሓገዝ ከይኣቱ ከልኪሎም እዮም፤ ከምኡ ድማ መኸዘናት ምግብ፣ ምህርታት እኸልን ካልኣት ንህልዉና እቲ ሰላማዊ ማሕበረ ሰብ ወሰንቲ ዝኾኑ ነገራት ኣዕንዮም እዮም። እዙይ ኮነ ኢልካ ዝተፈፀመ ጥራሕ እንተይኮነስ ብኣግባብ ኣፈፃፀምኡን ስርዓታውነቱን ከም መሰርሒ ኩናት ዝተፈፀመ ዝመስል እዩ። ስለዝኾነ፣ እዙይ ኣግባብነት ዘለዎም ባእታታት ገበን ፅንተት የማልእ ዶ ኣየማልእን ብዘየገድኹ እዚ ተግባር እዙይ ገበን ኩናት ብዝኾነ ገበን ኮነ ኢልካ ንዓፀብ ምቅላዕ ከሕትት ይኸእል እዩ።

ብተወሳኺ፣ እንተነኣሰ ኣባላት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያን ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ኣንፃር ሀ.ወ.ሓ.ት. ኣብ ዝገበሩዎ ውግእ መትከላት ፈሊኻ ምጥቓዕን ተመጣጣኒ ሓይሊ ምጥቓምን ከም ዝጠሓሱ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ብፍላይ፣ ኣብ ብዙሓት ኣጋጣምታት፣ ኣጠቓቕማ መዳፍዕን ደብዳብ ኣየርን ኮነ ኢሉ ኣንፃር ሰላማውያን ዘቕንዑ፣ ወይ እውን ዕላማ ዘይፈለዩ፣ ወይ ድማ እንተነኣሰ ምስቲ ዝተገመተ ወታሃደራዊ ረብሓ ዘይመጣጠን እዩ ዝመስል ነይሩ። እዚ ተግባር እዙይ እንተተረጋገፁ ገበን ኩናት እዩ።

→ ክፋል 7 - ለ እዚ ፀብፃብ።

ብኣባላት ሓይልታት ትግራይ ዝተፈፀሙ ገበናት ዝምልከቱ ርክብታት

ኣብዚ ሕዚ ግዜ ኣባላት ሓይልታት ትግራይ ገበናት ኣንፃር ሰብኣውነት ከም ዝፈፀሙ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ እኳ ዘየለ እንተኾነ፣ ብፍላይ ኣንፃር ተወለድቲ ብሔር ኣምሓራ ገበናት ኩናት ከም ዝፈፀሙ ዘመላኸት መርትዖ ግን ኣሎ እዩ።

ብፍላይ ድማ፣ አባላት ሀ.ወ.ሓ.ት ወይ ምስኦም ዝዛመዱ ጉጅለታት ንሓበራዊ ዓንቀፅ 3 ስምምዕ ጄኔቭ ብምጥሓስ ተግባራት ገበናት ኩናት ዝኾኑ ቅትለት፣ ምስቓይ ከምኡ እውን ምስጓግ ወይ ግዳድ ምፍንቓል ብምፍፃምም ተሓተትቲ ከም ዝኾኑ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ።

→ ክፋል 7 - ሓ እዚ ፀብፃብ።

ኣብዚ ፀብፃብ እዙይ ዝተመርመሩ ኣግባብነት ዘለዎም ተዋሳኒቲ

መንግስቲ ኢትዮጵያ

ብቐዳማይ ሚኒስቴር ኣብይ ኣሕመድ ዝምራሕ እዩ፤ ኣብ ምስዮት ዕለት 24 ወይ ወጋሕታ 25 ጥቅምቲ 2013 ዓ.ም. ብሀ.ወ.ሓ.ት. ኣንፃር ወታደራት ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ተፈጻሚ ንዝበሎ መጥቃዕቲ ብ“ወፍሪ ምኽባር ሕግን ስርዓትን” ምላሽ ሂቡ።

ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ

ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ለዕላዎይ ኣዛዚኡ ቐዳማይ ሚኒስተር እዩ። ምስ ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ናይ ጥምረት ወፍሪ ኣካይዳ፣ ደሓር ድማ ፍሉይ ሓይሊ ኣምሓራን ምስኦም ዝዛመዱ ሓይልታት ምልሻን ስዒቦምዎም እዮም።

ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ

ሃገራዊ ሓይሊ ምክልኻል ሃገር ኤርትራ እዩ፤ ህዝቢ ዝፈልጦ ዕላዊ ስምምዕ እኪ እንተዘይሃለወ፣ ምስ ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ሓበራዊ ወፍሪታት ብምክያድ ንፌደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ደጊፎም እዮም።

ፋኖ

ሓይልታት ምልሻ ኣምሓራ እዮም፤ ኣብ ጎኒ ፌደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኮይኖም ተዋሲኦም እዮም።

ፍሉይ ሓይሊ ዓፋር

ተፀዋዕነቱ ንሽሙ ንመንግስቲ እቲ ኸልል ዝኾነ ናይ ኸልል ዓፋር ፍሉይ ሓይሊ እዩ። ኣብ ጎኒ ፌደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኮይኖም ተዋሲኦም እዮም።

ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ

ቅድም ክብል ካብ 1983 ዓ.ም. ክሰብ 2010 ዓ.ም. ኣብ መንግስቲ መሪሕ ውድብ ነይሩ፤ ኣብዚ ሎሚ ንትግራይ ኸልል ዮመሓድር፤ ሓውሲ ወታደራዊ ጉጅለ እውን እዩ።

ሓይልታት ምክልኻል ትግራይ

ንጉጅለታት ሀ.ወ.ሓ.ት. ተኣመንቲ ዝኾኑ ተዋጋኒቲ ሓይልታት።

ፍሉይ ሓይሊ ትግራይ

ሓውሲ ወታደራዊ ዝኾነ ክልላዊ ሓይሊ ፖሊስ፤ ከም ስሩዕ ፍሉይ ሓይሊ ፖሊስ ተፀዋዕነቱ ንመንግስቲ ኸልል እዩ። ፍሉይ ሓይሊ ትግራይ ኣብ ጎኒ ሀ.ወ.ሓ.ት. ኮይኖም ተዋሲኦም እዮም።

መዛዘሚ ሓሳባት

እዚ ናይ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ዕማም እዙይ ንስምምዓት ጄኔቭ 1941 ዓ.ም፣ ናታቶም ተወሰኸቲ ስምምዓት 1968 ዓ.ም፣ ከምኡ ድማ ንስምምዕ ፅንተት ሓዊሱ ንዓለም-ለኸ ሕጊ ንፈለማ ግዜ ዓለም-ለኸ ገበናት ከም ዝተፈፀሙ ንዝቐርቡ መጠነ-ሰፋሕቲ ስምዕታታት ኣብ ተግባር ዘውዓለ ኣብ ትግራይ ብዛዕባ ዝተፈፀሙ ከበድቲ ገበናት ዝቐረበ

መጠንና ፀብፀብ እዩ። ኢትዮጵያ ናይ ዝፈረመቶ ስምምዕ ፅንተነት ዓንቀፅ 2ን 3ን ብምጥሓስ ተሓታቲት ከም ዝኾነት ብዘእምን ኣቀራርባ ደምዲሙ እዩ። ኢትዮጵያ ብመሰረት ዓንቀፅ 1 ብዘለዋ ናይ ምክልኻል ግቡእ መሰረት ፅንተነት ከይፍፀም እኹላት ናይ ምክልኻል ስጉምትታት ከም ዘይወሰደት ብምኽንያታዊ ኣቀራርባ ኣረዲኡ እዩ።

ብፍላይ፣ እዚ ፀብፀብ ኮነ ኢልካ ሰላማውያን ሰባት ኣብ ዓፀብ ንኸወድቁ ምግብ ናይ ምክልኻል ተግባር ከም መሰረሒ ኩናት ከም ዝተፈፀመ ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ከም ዘሎ ኣረጋገፁ እዩ። ሰራዊት ምክልኻል ሃገር ኢትዮጵያ ቀንዲ መትከላት ዕላማ ኣነዲርካ ምጥቃዕን ተመጣጣኒ ሓይሊ ምጥቃምን ብምጥሓስ ንሰላማውያን ከም ዝደብደቡን ከም ዝቐተሉን እዙይ ገበናት ኩናት ከም ዝተፈፀሙ ከረጋግፀ ከም ዝኸእልን ንምእማን ዘኸእል ምኽንያታዊ መበገሲ ኣሎ እዩ። ግዲድ ምስዋር፣ ኣገዲድካ ምድፋር፣ ምስ ጎንዲ ዝተዛመደ ጾታዊ መጥቃዕቲ፣ ከምኡ ድማ ምግፋዕ ሓዊሱ ዝተፈፀሙ ተግባራት ገበናት ኣንፃር ሰብኣውነት እንተተነኣሰ ኣርባዕተ ተግባራት ፅንተነት ከምዚ ዝስዕብ ብመርትዖ መሰረት ተመዝጊቦም ኣለዉ።

- ንተጋሩ ምቕታል
- ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ከቢድ ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን መጉዳእቲ ምብፃኡ
- ንተጋሩ ምሉእ ብምሉእ ወይ ብኸፋል ንምጥፋእ ኣብ ዝተሓሰበ ኩነታት ናብራ ምውዳቕ
- ኣብ ሞንጎ ተጋሩ ወሊድ ከይህሉ ንምክልኻል ዝተሓሰቡ ስጉምትታት ምውሳድ።

እዞም ብዙሓት ወሰንቲ መርትዖታት መሰረት ብምግባር ዝተበፀሑ ርኽበታት ከም ፈረምቲ ዓድታት ስምምዓት ጄኔቨን ስምምዕ ፅንተነትን ኣብቲ ኸልል ተመሳሰልቲ ከበድቲ ገበናት ከይፍፀሙ ንምክልኻል ዘለና ሕጋዊ ሓላፍነት ግልፂ ዝገበሩን ፍትሒ ንምርካብ ኣብ ዝግበር ፃዕሪ ዝህልዉ ፈተናታት ዘመላኽቱ እዮም። ንስራሕቲ ፀብፀብ ዓለም-ለኸ ኮሚሽን ሰብ ሞያ ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኢትዮጵያ ንምዕፋን ብኢትዮጵያ ዝተወሰዱ ተግባራት ከምኡ ድማ ብመሰረት ስምምዕ ምቁራፅ ተፃብኦ ክግበሩ ዝነበሮም ምፅራያት ዘይምግባርም ዓለም-ለኸዊ ምፅራይ ምሉእ ብምሉእ ኣድላዪ ከም ዝኾነ ዘረጋግፁ እዮም።

እዚ ፀብፀብ እዙይ ኣብ መበል 21 ክፍለ ዘበን ኣብ ዝተኸየደ ደማዊ ጎንዲ ዝተፈፀሙ መጨነቕቲ ጥሕሰታት ፍትሒ እንተይተፈለጡን ተሓታትነት እንተይተረጋገፁን ክሕለፉ ከም ዘይግባእ ዘረጋግፀ ፈላማይ ስጉምቲ ወሲዶ ኣሎ። ሕዚ ዓለም-ለኸ ማሕበረሰብ ናብ ተግባር ንምእታው ዘድልዮ መበገስን መርትዖን እኒህሉ።

ኣምባሳደር ዴቪድ ጀይ. ሸፈር

ነበር ላዕሊዊ ኣምባሳደር ሕቡራት መንግስታት ኤሜሪካ ኣብ ዋኒናት ገበን ኩናት (1989-1993)

ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት
ንስትራቴጂን ፖሊሲን

መዳሃዪ

ንመራሽቢ ጥፋሽ ዝምልከቱ ሓበሬታታት፣
ኢ-መይል:
media@newlinesinstitute.org

ናብ ኒው ላይንስ ኢንስቲትዩት ፅሑፍ
ንምስዳድ፣ ኢ-መይል:
submissions@newlinesinstitute.org

ንኸልኡት ሓበሬታታት ናብ
info@newlinesinstitute.org

መርክቦ: ቐፅሪ ሀንፃ 1660፣ ጎደና ኤል፣ ሰሜን
ምዕራብ፣ ቐፅሪ ቢሮ 450
ዋሺንግተን ዲሲ፣ ቐፅሪ ፖስታ 20036

ስልክ: 1-(202) 800-7302